

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆԸ Կ. ՊՈԼԻՍ

Հունիսի 20-ին Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարք Ամենապատիվ Ս. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Մուրաֆյանի և Կոստանդնուպոլսի Տիեզերական Պատրիարք Նորին Ամենաաբքություն Բարդուղիմեոս Ա-ի հրավերով մեկնեց Ստամբուլ:

Ամենայն Հայոց Հայրապետին ուղեկցում էին Ռումինիայի և Բուլղարիայի հայոց թեմի առաջնորդ Ս. Տիրայր արքեպիսկոպոս Մարտիկյանը, ԱՄՆ հայոց Արևելյան թեմի առաջնորդ Ս. Խաժակ արքեպիսկոպոս Պարսամյանը, ԱՄՆ հայոց Արևմտյան թեմի առաջնորդ Ս. Հովնան արքեպիսկոպոս Տերտերյանը, Գերմանիո հայոց թեմի առաջնորդ Ս. Գարեգին արքեպիսկոպոս Բեքչյանը, Մայր Աթոռի Հրատարակչական բաժնի տնօրեն Ս. Եզնիկ արքեպիսկոպոս Պետրոսյանը, Արարատյան Հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ Ս. Նավասարդ արքեպիսկոպոս Կճոյանը, Ս. Վիգեն եպիսկոպոս Այքազյանը, Մայր Աթոռի դիվանապետ Ս. Արշակ եպիսկոպոս Խաչատրյանը, Դամասկոսի հայոց թեմի առաջնորդ Ս. Արմաշ եպիսկոպոս Նալբանդյանը և Ս. Վազգեն աբեղա Նանյանը՝ որպես գավազանակիր:

Ստամբուլի օդանավակայանում Նորին Սրբությանն ու հայրապետական շքախմբին դիմավորեցին, գլխավորությամբ Ամենապատիվ Ս. Մեսրոպ արքեպս. Մուրաֆյան Պատրիարքի, Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարքության հոգևորականաց դասը, Հունաց Տիեզերական Պատրիարքության ներկայացուցիչներ՝ Ֆրանսիայի մետրոպոլիտ Հայր Էմանուելը, Սասիմայի մետրոպոլիտ Հայր Գենադիոսը և Հայր Աթենագորասը, Թուրքիայում Սևծովյան տնտեսական համագործակցության երկրների կազմակերպությունում ՀՀ ներկայացուցիչ տիար Կարեն Միրզոյանը, պոլսահայ համայնքի ներկայացուցիչներ:

Օդանավակայանում Ամենապատիվ Մեսրոպ Պատրիարքը ողջունեց Ամենայն Հայոց Հայրապետին և Հայրապետական շքախմբի անդամներին՝ բարի գալուստ մաղթելով Ստամբուլ: Իր հերթին Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը գոհություն հայտնեց Բարձրյալ Տիրոջը, Ով առիթն ընձեռեց իրեն Հովվապետական անդրանիկ այցելությամբ լինելու Կ. Պոլսում և Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի 1700-ամյա օրինությունը փոխանցելու պոլսաբնակ հավատավոր հայ ժողովրդին, ինչպես նաև եղբայրական փոխադարձ այցով լինելու Կոստանդնուպոլսի Տիեզերական Պատրիարք Նորին Ամենաաբքություն Բարդուղիմեոս Ա-ի մոտ:

Օդանավակայանից Նորին Սրբության գլխավորած պատվիրակությունը առաջնորդվեց Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարքարան: Այստեղ Նորին Սրբությունն իջևանեց Հայրապետական ողջ այցելության ընթացքում:

Պատրիարքարանում տեղի ունեցավ նաև համայնքային ընդունելություն և աջհամբույր: Այնուհետև կազմակերպվեց հյուրասիրություն, որի ընթացքում Վեհափառ Հայրապետին բարիգալստյան խոսքով դիմեց Մեսրոպ Պատրիարքը՝ ասելով. «Մեր համայնքը կողջունե իր Վեհափառ Հայրապետը եւ վստահ եմ որ մեր ժողո-

վուրդը գունդ առ գունդ ներկայ պիտի ըլլայ, ուր որ այցելութիւն շնորհէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Ասիկա ինչպէս մենք քանիցս յայտարարեցինք, սոսկ հայրապետական կամ հովուապետական այցելութիւն չէ, մեզի համար առաքելական այցելութիւն է: Բարի եկաք եւ ինչպէս այստեղ կըսեն, ձեր ոտքը բախտաբեր ըլլայ»:

Վեհափառ Հայրապետին ողջունի խոսքով դիմեցին նաև Հունաց Պատրիարքարանի ներկայացուցիչները, ապա հավաքվածներին գնահատանքի իր խոսքը ուղղեց Նորին Սրբութիւնը՝ ասելով. «Փառք և գոհություն ենք տալիս մեր Տիրոջը, որ Մեզ այս շնորհը պարգևեց միջեկեղեցական ու հովվապետական անդրանիկ այցելությամբ գալ Կոստանդնուպոլիս՝ հրավերով Թուրքիոյ հայոց Ամենապատիւ Ս. Պատրիարքի և Բարդուղիմէոս Ա Հունաց Տիեզերական Պատրիարքի: Բարեհաջող վայրէջք կատարեցինք Ստամբուլի օդանավակայանում և դիմավորվեցինք Մեսրոպ Պատրիարքի, Տիեզերական Պատրիարքի ներկայացուցիչների, հոգևորականների և համայնքի ներկայացուցիչների կողմից: Մենք երկու օր պետք է հյուրընկալվենք հունաց Տիեզերական Պատրիարքի կողմից և միասնաբար մեր աղոթքը պետք է բարձրացնենք առ Աստված՝ հայցելով աշխարհին խաղաղություն և ժողովուրդներին ու ազգերին բարի համագործակցություն: Եղբայրական սիրով պետք է վերանորոգենք բարեկամական դարավոր կապերը մեր Եկեղեցիների»:

Այնուհետև Սրբազան Պատրիարքի հետ հինգ օր շարունակ պետք է շփվենք և հաղորդակցվենք մեր ժողովրդի հավատավոր զավակների հետ, որոնց եկեղեցասիրության և ազգասիրության մասին Մենք բազմիցս լսել և կարդացել ենք: Մենք Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի լույսն ու օրհնությունը և Մեր հայրական սերը պետք է փոխանցենք մեր ժողովրդի զավակներին: Մեր պատգամն ու հորդորը պետք է լինի, որպէսզի նույն նախանձախնդրությամբ շարունակեն իրենց եկեղեցասեր ընթացքը: Արդեն իսկ առաջին պահին, երբ Մենք հանդիպեցինք Մեր հավատավոր զավակներին, նրանց դէմքին տեսանք պայծառ ուրախություն, նրանց աչքերի մէջ տեսանք ցնծություն, բերկրանք, և դա Մեզ վստահություն է ներշնչում, որ Մենք հոգեւորոգ պահեր պետք է ապրենք առաջիկա հինգ օրերի ընթացքին և Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին պետք է վերադառնանք՝ Մեր հոգում կրելով գեղեցիկ հուշեր, ապրումներ և տպավորություններ՝ մեր հոգում տանելով պոլսահայության սերն ու պոլսահայության կարոտը»:

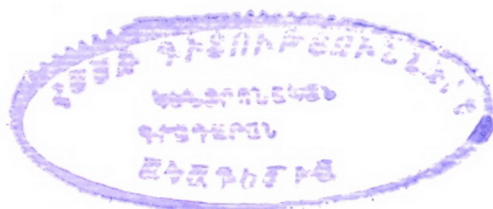
Հունիս 21-ին Վեհափառ Հայրապետը, ուղեկցությամբ Ամենապատիւ Տ. Մեսրոպ Պատրիարքի և Հայրապետական ջբախմբի, մեկնեց Հունաց Տիեզերական Պատրիարքարան, ուր հունաց աթոռանիստ եկեղեցում մասնակցեց առավոտյան ժամերգության, որի ավարտին «Ուրախ լեր» շարականի երեգեցողության ներքո առաջնորդվեց Պատրիարքարանի գահասրահ:

Գահասրահում, ներկայությամբ Ս. Սինոդի անդամների, Նորին Սրբութեանը դիմավորեց Կոստանդնուպոլսի Տիեզերական Պատրիարք Նորին Ամենասրբություն Բարդուղիմէոս Ա-ը: Երկու Հայրապետների եղբայրական ողջագուրումից հետո Բարդուղիմէոս Պատրիարքը բարիգալստյան պաշտոնական խոսքով դիմեց Վեհափառ Հայրապետին՝ անդրադառնալով պատմական այն կապերին, որոնք չորրորդ

ՀՈՒՆԱՅ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐԹՈՒԹՅԱՆ ՖԵՆԵՐԻԻ ՊԱՏՐԻԱՐԺԱՐԱՆՈՒՄ

ԿԵՂԱԾԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ ՏԻԵՋԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺԻ ԵՎ Կ. ՊՈԼՍԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐԺԻ ՀԵՏ ԴԻՏՈՒՄ ԵՆ
ՀԵՅՊԵԼԻ ԿՂԶՈՒ ՀՈՒՆԱՑ ՎԱՆԺԻ ԶՈՂՈՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՄԲ ՀԻՆ ԿԱՓԱՐԻԶԸ

դարից ի վեր առկա են երկու Եկեղեցիների միջև՝ շեշտելով, որ այսօր ևս շարունակվում են այդ կապերը: Հունաց Պատրիարքը առանձնակի ջերմությամբ հիշեց իր այցելությունը Հայաստան 2001 թ.՝ քրիստոնեությունը Հայաստանում որպես պետական կրոն ընդունման 1700-ամյակի հանդիսությունների օրերին, ասելով, որ երջանկահիշատակ Գարեգին Առաջինի հետ այցելել է և տեսել նոր կառուցվող եկեղեցու հիմքերը, ապա Գարեգին Երկրորդի հետ աղոթել նորած եկեղեցում, և իր ուրախությունը հայտնեց, որ այժմ փոխադարձ այցելությամբ Ֆեներիի Պատրիարքաբանում է գտնվում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Այնուհետև Բարդուղիմեոս Պատրիարքը անդրադարձավ Տիեզերական և Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարքությունների գործակցությանը՝ բարձր գնահատելով Մեսրոպ Պատրիարքի ունեցած ավանդը այդ հարաբերություններում:

Ապա Տիեզերական Պատրիարքին Տերունապարզ խաղաղության և սիրո իր ողջունն ուղղեց Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՈՂՋՈՒՅՆԻ ԽՈՍՔԸ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍԻ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹՅԱՆ ԳԱՀԱՍՐԱՀՈՒՄ

Ձերդ Ամենասրբություն,

Ամենապատիվ Սրբազան Պատրիարք,

Գերազնորի Սրբազան Հայրեր,

Հոգեշնորհ և Արժանապատիվ Հայրեր,

Միբելի ներկաներ,

Գոհություն և փառք ենք բարձրացնում երկինք, որ Տիրոջ շնորհով Հովվապետական անդրանիկ Մեր այցելությունն ենք կատարում Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարքության հավատավոր Մեր հոտին և այսօր եղբայրական փոխադարձ այցով հյուրն ենք Տիեզերական Պատրիարք Նորին Ամենասրբություն Բարդուղիմեոս Առաջինի: Երջանիկ առիթն ունենք այս գահասրահում բերկրաշատ սրտով ողջագուրվելու Ձերդ Ամենասրբությանը և հանուն Տ. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Մուրաֆյանի՝ Կոստանդնուպոլսի հայոց Ամենապատիվ Պատրիարքի և Մեզ ուղեկից շքախմբի անդամների մաղթել Ձեզ քաջառողջ երկար կյանք և արդյունավոր գահակալություն:

Միբեցյալ եղբայր ի Քրիստոս,

Մեր հուշերում տակավին թարմ է Ձերդ Ամենասրբության այցելությունը Հայաստան և Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին՝ Քրիստոնեությունը Հայաստանում որպես պետական կրոն ընդունման 1700-ամյակի հոբելյանական տոնակատարությունների շրջանակում 2001 թ. նոյեմբերին:

Արդարև, պատմական էր և հիշարժան, երբ միասնաբար հռչակեցինք հոբելյանական այդ տարվա տոնակատարությունների ավարտը՝ աղոթքի խմբված Միածնաէջ Սուրբ Խորանի առջև և ծունկի եկած՝ Հայաստան աշխարհի երկրորդ Լուսա-

վորիչ Սուրբ Գրիգորի չարչարանաց Խորանի առջև, որտեղ Լուսավորչի հավատի անմար ջահը ջերմացրեց մեր հոգիները՝ որպես լուսաբեր ճրագ մեր առաքելության ճանապարհին: Ահավասիկ, այն այսօր ևս լուսավորում է մեր ընթացքը՝ հավատքի ու եղբայրության ուղիով:

Մեր երջանկահիշատակ նախորդներն այցելել են Ձերդ Ամենասրբությանն ու Ձեր երջանկահիշատակ նախորդներին: Այսօր Մենք ենք այցելում Ձեզ՝ ուրախ սրտով ու եղբայրական սիրով: Մենք այցելում ենք մի ժողովրդի ու Եկեղեցու, որ բաժնեկից է մեզ Քրիստոսի ժառանգությամբ, Նրա վկայությամբ ու Նրա սիրով: Մենք այցելում ենք մի Եկեղեցի, որի հետ կիսել ենք պատմությունը ձեռքբերումների ու արարումների, հալածանքների, տառապանքների և նահատակության, աղոթքի ու վկայության, որ արթուն է այսօր մեր սրտերում ու մտքերում: Մենք այցելում ենք մի Եկեղեցի, որ իր հարուստ անցյալով ու ներկայով շարունակում է Տիրոջ վկայությունը սիրով ու խաղաղությամբ:

Ձերդ Ամենասրբությանը այցելելով՝ Մենք վստահությունն ունենք, որ Մեր աղոթքների ու զրույցների, Մեր հանդիպումների ընթացքում պիտի կարողանանք վայելել Քրիստոսի սիրո ու եղբայրության պարզկները, որ պիտի փոխանցենք որպես օրհնություն հավատավոր Մեր զավակներին:

Սիրեցյալ եղբայր ի Քրիստոս,

Հոգևոր անհուն ուրախության այս պահին ողջունելով Ձեզ և բոլոր ներկաներին Տերունապարզ խաղաղության մշտահունչ ողջույնով՝ ի խորոց սրտի հայցում ենք, որ Հավիտենական Լուսից բխող խաղաղությունը լուսավորի ու ջերմացնի մեր հոգիներն ու սրտերը՝ այն վստահությամբ ու համոզումով, որ այն պիտի նպաստի մեր հավատքի վկայության գորացմանը՝ ի խնդիր ժողովուրդների ու ազգերի, կրոնների ու Եկեղեցիների միջև խաղաղության, հաշտության ու բարեկամության ամրապնդման՝ հիմնված արդարության ու ճշմարտության անանց սկզբունքների վրա:

Աղոթում ենք առ երկնավոր Հայրը մեր՝ մաղթելով հայրապետության երկար օրեր Ձերդ Ամենասրբությանը: Հայցում ենք Տիրոջ գորակցությունը և հանապազ բարերարությունը Կոստանդնուպոլսի Տիեզերական Պատրիարքության ողջ հոգևոր և աշխարհական դասի համար: Թող Տիրոջ օրհնությամբ և հովանու ներքո համագործակցությունը, որ գոյություն ունի մեր Սուրբ Եկեղեցիների միջև, պտղաբերի՝ ի սեր և ի պայծառություն Քրիստոսի Եկեղեցու և նրա հանապազ գորացման:

Թող Տիրոջ սերը, խաղաղությունը և օրհնությունը լինեն մեզ ամենքիս հետ: Ամեն:

Պաշտոնական ընդունելությունից հետո տեղի ունեցավ առանձին հանդիպում, որի ընթացքում խոսվեց ընդհանուր միջեկեղեցական և մասնավորաբար երկու Եկեղեցիների հարաբերությունների մասին, ապա Հունաց Պատրիարքարանում ի պատիվ Հայոց Հովվապետի կազմակերպվեց պաշտոնական ճաշկերույթ, որի ընթացքում Նորին Սրբությունը դիմելով Տիեզերական Պատրիարքին՝ ասաց. «Հոգու բերկրանքով ենք Մենք և Մեզ ուղեկցող հոգևորականաց դասը եկել Հայաստանից՝

աշխարհասփյուռ մեր ժողովրդի հոգևոր կենտրոն Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից՝ Մեր հոգում կրելով օրհներգությունը սաղմոսերգուի փառաբանական խոսքերի. «Որքան բարի է և որքան վայելույշ, որ եղբայրները բնակվում են միասին» (Սաղմոս ԸԺԲ 1): Եկել ենք Մեր սերը բերելու Ձեզ, սիրեցյալ եղբայր ի Քրիստոս Նորին Ամենասրբություն Բարդուղիմեոս Առաջին, և Կոստանդնուպոլսի Տիեզերական Պատրիարքության ուխտապահ միաբանության անդամներին ու հավատացյալ հոտին: Եկել ենք ամրագրելու մեր Եկեղեցիների միջև եղբայրությունն ու համագործակցությունը, վերահաստատելու մեր ընդհանուր վկայությունը մեր Տիրոջ ու Փրկչի Սուրբ Ավետարանին ու Եկեղեցու սրբազան ավանդությանը:

Արդարև, որքան բարի է և որքան վայելույշ, որ եղբայրները բնակվում են միասին:

Հավաքված լինելով այստեղ ու վայելելով եղբայրական սիրո միասնությունը, աղոթում ենք, որ մեր սրտերում ամրագրվի ու է՛լ ավելի զորանա եղբայրության անքակտելի ուխտը և նոր արգասիքներ տա մեր համագործակցությունը և անխորտակելի դրոշմով զարդարվի մեր եղբայրական հաղորդությունը:

Աղոթում ենք նաև, որպեսզի Աստված Իր հզոր Աջի հովանու ներքո պահի ու պահպանի բոլոր ժողովուրդներին, նրանց մեջ ամրացնի սերն ու համագործակցությունը, լուսավորի հաշտության ու բարեկամության ճանապարհները:

Թող Տիրոջ սերն ու խաղաղությունը լինեն մեզ հետ և համայն աշխարհի. Ամեն»:

Վեհափառ Հայրապետը Տիեզերական Պատրիարքին վերստին հրավիրեց Հայաստան և Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին:

Երեկոյան ժամը 19.00-ին փոխադարձ այցով Գումգափուի հայոց Պատրիարքարան ժամանեց Հունաց Բարդուղիմեոս Պատրիարքը: Հունաց Պատրիարքին Պատրիարքարանի մուտքին դիմավորեց Մեսրոպ Պատրիարքը, և այնուհետև Պատրիարքարանի դահլիճում տեղի ունեցավ Տիեզերական Պատրիարքության և Հայոց Եկեղեցու պատվիրակությունների հանդիպումը, որից հետո Օրթոդոքս Քրիստոսական Պատրիարքի կողմից ընթերցվեց ի պատիվ Վեհափառ Հայրապետի գլխավորած պատվիրակության:

Հունիսի 22-ի առավոտյան Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Կոստանդնուպոլսի Տիեզերական Պատրիարք Նորին Ամենասրբություն Բարդուղիմեոս Ա-ն և Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարք Ամենապատիվ Տ. Մեսրոպ արքեպս. Մութաֆյանը մեկնեցին Մարմարա ծովում գտնվող Հեյպել կղզի, ուր այցելեցին Սուրբ Երրորդություն հույն ուղղափառ վանք և Տիեզերական Պատրիարքության Հալքի հայտնի Դպրեվանք՝ Աստվածաբանական ճեմարան:

Վանքի մետրոպոլիտ վանահայրը ուրախությամբ ողջունեց բարձրաստիճան հյուրերին՝ նշելով, որ Հեյպել կղզու բնակչությունը և եկեղեցականները մեծ հարգանքով, խանդավառությամբ ու սիրով են ողջունում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին: Վանահայրը հաստատեց, որ Հայոց Հայրապետի այցը վկայությունն է Ստամ-

բուլի հայ և հույն համայնքների միջև առկա ջերմ եղբայրության ու սիրո՝ շնորհակալություն հայտնելով Նորին Սրբության պատվաբեր այցելության համար:

Իր հերթին Վեհափառ Հայրապետը գոհունակություն հայտնեց ջերմ ընդունելության համար՝ կարևորելով հոգևորականաց նոր սերնդի պատրաստությունը Եկեղեցուն և ժողովրդին ծառայության գործում, և գոհություն հայտնեց Երկնավոր Տիրոջը՝ իրենց կյանքն Աստծուն ընծայող ապագա հոգևորականների դաստիարակության և պատրաստության նպատակով Եկեղեցիների առաջնորդներին ընձեռված հնարավորության համար: Նորին Սրբությունն ընդգծեց հույսի կարևորությունը կենաց պայքարում և այն առաքելության իրականացման գործում, որին կոչված են ամենքը: Հայոց Հայրապետը մասնավորաբար աղոթեց կղզում գտնվող Տիեզերական Պատրիարքարանի ճեմարանի վերաբացման համար, որ 1970-ականներին փակվել էր Թուրքիո իշխանությունների կողմից՝ նշելով, որ Հայ Եկեղեցին միշտ աջակից է իր Քույր Եկեղեցիներին բոլոր դժվարությունների մեջ:

Ի հիշատակ այս այցելության՝ Վեհափառ Հայրապետը քարե տախտակի վրա քանդակված «Տիրամայրը մանկան հետ» մի պատկեր նվիրեց Դպրեվանքին:

Այնուհետև հայ և հույն պատվիրակություններն այցելեցին նաև վանքի պատմական գրադարան և ծանոթացան վանական համալիրին. դիտեցին վանքի շրջափակում գտնվող ջրհորի հայկական արձանագրությամբ և հայերի կողմից նվիրված պատմական հին կափարիչը:

Կեսօրին երկու Հայրապետները ջրախմբերի ուղեկցությամբ մեկնեցին՝ իր հայկական մեծաթիվ բնակչությամբ հայտնի Գնալը կղզի, ուր նախ եղան հունաց Պատրիարքարանի Այա Թրիատա եկեղեցում, ապա այցելեցին հայկական Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցի: Բազում հայրդիներ, խմբված հայկական եկեղեցում, ողջունեցին Նորին Սրբություն Գարեգին Բ, Նորին Ամենապրբություն Բարդուղիմեոս Ա Հայրապետների և Ամենապատիվ Մեսրոպ Պատրիարքի այցը և մասնակցեցին համատեղ աղոթքի արարողությանը: Եկեղեցում երկու Հայրապետներին ողջունի խոսքով դիմեց Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարքը՝ ուրախություն հայտնելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի առաջին Հովվապետական այցի առիթով: Այս կղզում լինելը Կ. Պոլսո հայ համայնքին հայրապետական սկսվող այցելության նախաճաշակը անվանեց Ամենապատիվ Պատրիարքը՝ ասելով, որ այն տեղի է ունենում Վեհափառ Հայրապետի Կ. Պոլսո Տիեզերական Պատրիարքի հյուրը լինելու շրջագծում, և որ Կ. Պոլսո հայոց Պատրիարքությանը տրված այցելությունը պետք է սկսվի Ս. Աստվածածին Մայր եկեղեցուց, «Հրաշափառ»-ի արարողությամբ:

Պատրիարք Հայրը, կարևորելով Գնալը կղզու դերը պոլսահայության կյանքում, ասաց, որ այն սիրած տեղն էր բարեհիշատակ Շնորհք Պատրիարքի, որը այնտեղ հաստատեց Պատրիարքարանի ամառային հանգստավայրը, ինչպես նաև այնտեղ է գտնվում երեխաների կազդուրման համար նախատեսված ճամբարը, և վերջապես, որ այստեղ է գործել Ս. Ներսես վարժարանը:

Բարեպաշտ հավատավոր իր հոտին Հայրապետական իր խոսքն ուղղեց նաև Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը՝ նշելով, որ իր այցը Թուրքիա հնարավոր դարձավ համատեղ հրավերով Տիեզերական Պատրիարքի և Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարքի, և ու-

ԳՆԱԼԸԻ ՀՈՒՆԱԿԱՆ ԱՅՈՒԹՅԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ

ՎԵՐԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՕՐՀՆՈՒԹՅԱՆ ԽՈՍՔԸ ԳՆԱԼԸԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՎՈՐԻՉ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՊՈՍՏՈԼԻԿԱՆ ԵԿԵՆՈՑԻՔԱԼ
ԵՊԱՐԽՈՍԿՈՍՏՈՒԹՅՈՒՆ
ԳԵՂԱՐՄԱՆԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՊԱՍԿԱԿ ԿՐԴՈՒՄԻ, ԴԻԱԿՈՒՄԻ ԵՎ ԶՈՒՄԻ ԴԻՈՒԿՈՍՈՒՆԵՐՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ

րախություն հայտնեց միասնաբար աղոթելու, ինչպես նաև Հայ և Հույն Եկեղեցիների միջև հարաբերությունները ամրապնդելու հնարավորության համար, ինչը կնպաստի Քույր Եկեղեցիների միջև համագործակցության առավել զարգացմանը: Հղելով Հայրապետական օրհնությունները համախումբ հայորդիներին՝ Վեհափառ Հայրապետն աղոթեց աշխարհում խաղաղության և սիրո համար: Նորին Սրբությունը գնահատանքով նշեց, թե որքան հայտնի է պոլսահայ համայնքը իր հավատարմությամբ հանդեպ Մայր Եկեղեցին, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը, ինչպես նաև ամուր հավատով և սիրով հանդեպ ազգային, մշակութային և հոգևոր արժեքները: Գարեգին Բ Հայրապետն անդրադարձավ նաև պատմության ընթացքին և այսօր Կ. Պոլսի հայ համայնքի ազգային կյանքում ունեցած ավանդին, որի շնորհիվ մշտապես պահպանվել է քրիստոնեական կյանքը Ստամբուլում: Նորին Սրբությունը հորդորեց նրանց հավատարիմ մնալ իրենց հավատին և հույսին, հաստատուն՝ մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսին, Եկեղեցուն և հայ համայնքին իրենց ծառայության ճանապարհին:

Վերջում Նորին Սրբությունը հրավիրեց Նորին Ամենասրբությանը և Ամենապատիվ Պատրիարքին Սուրբ Գրիգորի խորանից միասնաբար օրհնելու բարեպաշտ ժողովրդին: Արարողությունից հետո ի պատիվ հյուրերի եկեղեցու պարտեզում կազմակերպվեց ընդունելություն, հավարտ որի Բարդուղիմեոս Առաջինին հրաժեշտի և շնորհակալության խոսքով դիմեց Հայոց Հայրապետը:

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԽՈՍՔԸ ՆՈՐԻՆ ԱՄԵՆԱՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆ ԲԱՐԴՈՒԴԻՄԵՈՍ Ա ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐԷԻՆ

Ձերդ Ամենասրբություն,

Գերաշնորհ Հայրեր,

Հոգեշնորհ և Արժանապատիվ Հայրեր,

Սիրելի ներկաներ,

Այս երկու օրերին Մենք վայելեցինք Ձերդ Ամենասրբության և Կոնստանդնուպոլսի Տիեզերական Պատրիարքության միաբանության ջերմ հյուրընկալությունը: Միասնական աղոթքի խմբվեցինք Սուրբ Տաճարներում, ապրեցինք Եկեղեցու հոգեւորոգ խորհուրդը, հանդիպեցինք հավատացյալներին՝ Աստծո ներկայությունը Մեր բոլորիս սրտերում:

Վերադառնալով Հայաստան՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, Մեզ հետ տանելու ենք Ձերդ Ամենասրբության, Կոնստանդնուպոլսի Տիեզերական Պատրիարքության միաբանության անդամների ու հավատացյալների սերն ու աղոթքները, մեր տպավորությունները, որ պիտի պատմենք Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի միաբանության անդամներին և մեր ժողովրդին:

Սիրեցյալ եղբայր ի Քրիստոս,

Հրաժեշտ տալով Ձերդ Ամենասրբությանը՝ մեկնում ենք ուրախությամբ: Մեկնում ենք գոհունակ սրտով:

Այս օրերին մեր աղոթքները, զրույցները, խորհրդածություններն ու մտածումները, անտարակույս, իրենց բարերար ներգործությունը պիտի ունենան մեր երկու Եկեղեցիների հարաբերությունների առավել զորացման ճանապարհին՝ նոր էջ բացելով մեր երկու Եկեղեցիների պատմության մեջ:

Այս այցելությունը, որ առավել ամրապնդեց մեր Եկեղեցիների հինավուրց կապերն ու հարաբերությունները, պետք է շարունակվի հավատքով և արիությամբ, որպեսզի բոլորս առավել հավատարիմ կարողանանք լինել «մենք մի ենք» Քրիստոսի պատգամին. որպեսզի մեր վկայությունն ավելի զորավոր լինի ու մեր ժողովուրդներն ավելի խաղաղ ապրեն:

Չնայած այն ձեռքբերումներին, որ մեր Եկեղեցիներն արձանագրել են իրենց հարաբերությունների պատմության մեջ, Մեր հանդիպումների ու զրույցների ընթացքում տեսանք, թե որքան շատ են մարտահրավերները Մեր առաքելության ճանապարհին:

Այս առումով մենք և մեր Եկեղեցիների անդամները՝ հոգևորական և աշխարհական, պետք է մեր ջանքերն առավել զորացնենք աղոթքով, ազնիվ հավատարմությամբ հանդեպ մեր հնագույն ավանդույթները, միմյանց առավել լավ ճանաչելով՝ աշխատենք միասին ու համատեղ: Այսօր հրամայական է հոգևորի և բարոյականի ամրագրումը հասարակական կյանքում, երիտասարդության քրիստոնեական կրթությունն ու դաստիարակությունը, ինչպես նաև խաղաղության, հաշտության ու բարեկամության ամրապնդումը: Աղոթում ենք, որ Աստված արդյունավորի մեր Եկեղեցիների համագործակցությունը այս առաքելության ճանապարհին:

Ձերդ Ամենասրբություն,

Մեր եղբայրական աղոթքները վերառաքելով առ երկնավոր Հայրը մեր՝ մաղթում ենք Ձեզ քաջառողջություն և հայրապետության երկար օրեր: Թող Ամենակալն Աստված ամուր և անսասան պահի Կոստանդնուպոլսի Տիեզերական Պատրիարքությունը, հոգևոր դասին ու հավատացյալ հոտին:

Հայցում ենք նաև, որ Տիրոջ օրհնությամբ դարավոր համագործակցությունը, որ գոյություն ունի Կոստանդնուպոլսի Տիեզերական Պատրիարքության ու Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարքության միջև, ամուր ու աննկուն լինի՝ ի սեր Թուրքիայում գործող Քրիստոնեական Եկեղեցիների զորացման և այստեղ ապրող ազգերի միջև հաշտության ու բարեկամության ամրապնդման:

Թող Տիրոջ սերը, խաղաղությունը և օրհնությունները լինեն մեզ ամենքիս հետ: Ամեն:

Գնալը կղզին առաջինն է համարվում Իշխանաց անվանվող կղզիների շարքում, ուր արիոսականության դեմ մղված պայքարի համար աքսորվել է Ս. Ներսես Մեծը:

Գնալը կղզուց քաղաք ճանապարհին շոգենավը մոտեցավ Եասսը անվանվող կղզուն, ուր աքսորված է եղել Ս. Ներսեսը:

Հունիսի 22-ի երեկոյան ավարտվեց Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի եղբայրական փոխադարձ այցը Կոստանդնուպոլսի Նորին Ամենասրբություն Բարդուղիմեոս Ա Տիեզերական Պատրիարքին,

և սկսվեց Հովվապետական այցելությունը Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարքություն և պոլսահայ համայնքին:

«Հրաշափառ»-ի հանդիսավոր երգեցողության ներքո պոլսահայ համայնքը մեծ ցնծությամբ ողջունեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին և ուղեկից շքախմբին Ստամբուլի Սուրբ Աստվածածին աթոռանիստ եկեղեցում: Բարիգալստյան արարողությանը ներկա էին հայոց Պատրիարքության բարձրաստիճան եկեղեցականներ, Քույր Եկեղեցիների ներկայացուցիչներ, Սնծովյան տնտեսական համագործակցության երկրների կազմակերպությունում ՀՀ ներկայացուցիչ տիար Կարեն Միրզոյանը, բազում հավատավոր հայորդիներ, ովքեր եկել էին ստանալու Հայրապետական Մյուռնաբույր Աջի օրհնությունը:

Արարողության ավարտին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ողջունեց Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարք Ամենապատիվ Տ. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Սուրբաֆյանը՝ հանուն հայոց Պատրիարքության, եկեղեցականների և բարեպաշտ հոտի բարի գալուստ մաղթելով Ստամբուլ և ասելով. «Վեհափառ Հայրապետ, բոլորի աչքերուն մեջ հրճուանքը կը տեսնեք այս այցելութեան առիթով, դարձեալ կ'ապրինք պատմական պահ մը պատմական այս գահուն վրայ»: Ամենապատիվ Պատրիարքը ապա հրավիրեց Նորին Սրբությանը Հայրապետական իր խոսքն ուղղելու ներկա հավատավոր ժողովրդին:

Պատմական ու հուզիչ այդ պահին Վեհափառ Հայրապետը գոհություն ու փառաբանություն բարձրացրեց առ Աստված:

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԽՈՍՔԸ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՎԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ ՀՐԱՇԱՓԱՌԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹՅԱՆԸ

«Յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ. ամէն»:

Միրելի Ամենապատիվ Պատրիարք,

Գերաշնորհ, Հոգեշնորհ, Արժանապատիվ Հայրեր,

Միրեցյալ բարեպաշտ ժողովուրդ,

Գոհության աղոթք ենք բարձրացնում առ Աստված, որ պարզեց Մեզ շնորհն ու ուրախությունը հրավերով Ամենապատիվ Սրբազան Պատրիարքի՝ Հովվապետական անդրանիկ Մեր այցելությունը կատարելու Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարքություն և այսօր Մայր եկեղեցու խնկաբույր կամարների ներքո Տիրոջ Սուրբ անունով և Հայրապետական սիրով ողջունելու ձեզ: Միրելի Պատրիարք եղբայր, բերում ենք Ձեզ Մեր ջերմ զգացմունքները, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի միաբանության աղոթքն ու բարեմաղթանքները: Հոգու բերկրանքով ողջունում ենք ներկայությունը այստեղ մեր Քույր Եկեղեցիների հոգևոր եղբայրների, ովքեր ձեզ հետ Քրիստոսի Սուրբ անունն են փառավորում քրիստոնեական դարավոր հիշատակներ կրող այս հողի վրա: Ողջունում ենք այստեղ ներկայությունը Տիար Կարեն

Միրզոյանի՝ Սնծովյան համագործակցության երկրներում Հայաստանի Հանրապետության ներկայացուցչի:

Երկու օրեր առաջ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում մեր աղոթքը առ Աստված բարձրացնելով՝ ուղևորվեցինք դեպի ձեզ՝ ուղեկցությամբ Գերաշնորհ մեր Սրբազան Հայրերի: Նախ եղանք հյուրը Մեր սիրեցյալ եղբոր՝ Բարդուղիմեոս Ա Տիեզերական Պատրիարքի՝ Ամենապատիվ Պատրիարք Սրբազան Հոր և Մեր շքախմբի անդամների հետ: Նորին Ամենասրբության հյուրընկալ հարկի ներքո աղոթքով միավորեցինք մեր սրտերը, նորոգեցինք մեր Եկեղեցիների բարի հարաբերությունները և եղբայրական սիրո կապերը: Հոգենորոգ ու հուսառատ եղան երկու Եկեղեցիների հոգևոր Պետերիս հանդիպումները: Այժմ գոհության ու փառաբանության աղոթքով ձեզ հետ ենք, սիրելիներ: Այս պատմական ու հուզիչ պահին Մեր հայցն ենք երկինք բարձրացնում մեր սուրբ հայրերի աղոթքով. «Թագաւոր խաղաղութեան, Քրիստոս Աստուած մեր, պարսպեալ պահեա՛ զժողովուրդս Քո ընդ հովանեաւ սուրբ եւ պատուական խաչի Քո ի խաղաղութեան»:

Նվիրական այս աղոթքը դարեր շարունակ հնչել է նաև հոյակերտ այս եկեղեցում: Հնչել է շուրթերից մեր Եկեղեցու քաջանուն ու փառավորյալ շատ հոգևորականների, ովքեր հավատի մարտիկներ եղան, քաջ հովիվներ, որ իրենց կյանքը նվիրեցին Աստծուց իրենց վստահված հոտի համար և հավատի կենարար լույսով առաջնորդեցին դեպի արարումների, նվիրումի ու հավատարմության: Կոստանդնուպոլսի հայոց հինգ Պատրիարքներ Աստծո և ազգի կամոք կոչվեցին որպես Ամենայն Հայոց Հայրապետ, առաջին սպասավորը լինելու մեր Սուրբ Եկեղեցու և այս Սուրբ Խորանի առջև ծունր դնելով, Սուրբ Աստվածածնի բարեխոսությունը ազգիս համար հայցելով՝ մեկնեցին բազմելու Լուսավորչի Գահին: Դժվարին ժամանակներում լուսամիտ և քաջակորով Հայրապետները պահպանեցին մեր ժողովրդին համախումբ Սուրբ Էջմիածնի շուրջ՝ փրկության հույսով ու հավատով: Ահա Լուսավորչի Գահից՝ հավատի մեր սրբօրրան Սուրբ Էջմիածնից, սիրելի բարեպաշտ հավատացյալներ, եկել ենք Մեր օրհնությունն ու սերը բաշխելու ձեզ, եկել ենք, որպեսզի Հայրապետ և հոտ՝ մեր սուրբ հայրերի նույն ուխտով միավորենք մեր աղոթքները նրանց հայցին՝ հանուն աշխարհի խաղաղության և ի սփյուռս աշխարհի ազգիս՝ հավատով ու միաբան պահպանության:

Այս զգացումով ու ապրումով եկանք դեպի ձեզ, այցելելու հնագույն, խնկաբույր եկեղեցիները, որ պայծառ են ձեզանով, կրթական ու մշակութային հաստատությունները, որ շարունակում են լույսով լեցուն մնալ ձեր նախանձախնդրությամբ: Եկանք օրհնելու ձեր ընթացքը, քաջալերելու ձեր նախանձավոր ոգին, անվարան կամքը և անսակարկ նվիրումը, որով ամուր կանգնած եք Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի հաստատած հավատի վեմի վրա՝ Ձեր հոգիներում առկայծ պահելով Սուրբ Էջմիածնի լույսը, որը միշտ անմար փայլել է Պատրիարքության վանքերում ու եկեղեցիներում: Հայոց Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի անհուն կարոտն ու սերն ենք բերել ձեզ, սիրելի ժողովուրդ, ողջույն ենք բերել աշխարհասփյուռ մեր ժողովրդից, որ միշտ ձեզ հետ են իրենց ամենաջերմ աղոթքով: Բերել ենք նաև՝ մեր Հայրենիքի վերածնվող նոր կյանքի լավատեսությունը, համայն մեր ժողովրդի միասնական հոգևոր,

մշակութային կյանքի զորացման հույսերը: Իր բոլոր զավակներով է հաստատուն ու պայծառ մեր Սուրբ Եկեղեցին և զորավոր իր առաքելության ճանապարհին, որ նույնն էր երեկ, այսօր ու միշտ՝ առաջնորդելու հայոց փոքր հոտը դեպի կենարար ու փրկարար լույսը հավատի, դեպի խաղաղարար ու բարերար Աստված: Հավատարիմ մնանք Տիրոջ Սուրբ Ավետարանին, հավատարիմ մնանք մեր Սուրբ Եկեղեցուն և մեզ ավանդված խաղաղության հայցին:

Խաղաղության հայցով ապրեց ու ստեղծեց մեր ժողովուրդը Հայրենիքում ու նրա սահմաններից դուրս, որի վկան է նաև Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարքությունը՝ հայոց քրիստոնեական կյանքի նվիրական ու պանծալի բազում հիշատակներով: Վեց հարյուր տարի Պատրիարքության եկեղեցիները զորավոր պահեցին առ Քրիստոս հավատը և փրկության հույսը մեր ժողովրդի հոգում, վեց հարյուր տարի դպրոցներում անաղարտ հնչեց մեր մայրենի լեզուն, ու ոգի դարձան հայրենական ավանդները: Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարքության հետ կապված են մեր մշակույթի ամենաբյուրեղ բարձունքներ՝ գրականության, գեղարվեստի, երաժշտության, ճարտարապետության ասպարեզներում: Կոստանդնուպոլսիսը ռահվիրաներից ու երախտավորներից է հայ տպագրության, հայ մտավոր կյանքի, հոգևոր ներաշխարհի դրսևորման, պիտի ասենք՝ լայնահուն ճանապարհ հայոց հանճարի՝ սիրով ու նվիրումով, պարծանքներով լեցուն: Այսօր ձեզ հետ միասին, սիրելի հայորդիք, Մենք ապրում ենք լուսաբնակ մեր հայրերի ներկայության զգացումը, նրանց հավատի ու հույսի մեծությունը, վեհությունը նրանց արարումների, որ խնամվել է Պատրիարքության հովանու ներքո:

Այդ մեծ ժառանգության կրողն ու պահպանողն եք դուք՝ առաջնորդությամբ նվիրյալ հոգևորականների՝ ի զուլի Ամենապատիվ Սրբազան Պատրիարք Տ. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Մութաֆյանի: Ամեն հայի համար, նույնիսկ եթե չի եղել այստեղ, Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարքությունը իր անցած ուղիով, հայ կյանքին բերած արգասիքներով ու ներկայով շարունակում է մնալ մարմնավորում հավատարմության՝ հավատարմության հայրենական մեր արժեքներին, քրիստոնեական ոգուն, խաղաղության, արդարության հույսին, աշխարհի փրկության հույսին, որի շնորհը ունենք Քրիստոսով:

Այս Սուրբ Խորանի առջև ի խորոց սրտի Մեր աղոթքն ենք առ Աստված բարձրացնում Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարքության երջանկահիշատակ Գահակալների արդար հոգիների հանգստության համար՝ աղերսով, որ Տերը երկընքում ունկնդիր լինի նրանց հայցին՝ հանուն խաղաղ աշխարհի, հանուն իրենց խնամյալ հոտի և հաստատունության ու պայծառության մեր Սուրբ Եկեղեցու:

Թող Տերը մեր Հիսուս Քրիստոս օրհնի ձեր կյանքի բոլոր օրերը, ձեր գործերը արդար ու բարի, Իր սուրբ ու պատվական Խաչի ներքո պահպանի հաստատուն, շեն ու պայծառ Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարքությունը և երկար տարիների օրհնյալ գահակալություն պարզնի Ամենապատիվ Տ. Մեսրոպ Մութաֆյան Պատրիարքին: Աղոթենք, որ երկնային խաղաղությունը ուղեկից լինի համայն աշխարհին, Թուրքիայում ապրող բոլոր ժողովուրդներին: Հանապազ աղոթենք հանուն Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցու պայծառության, համայն մեր ժողովրդի և մեր

Հայրենիքի՝ Հայաստանի Հանրապետության բարօրության և հարատև կյանքի առաջընթացի համար: Թող շնորհն ու սերը մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի լինեն միշտ ձեզ հետ, համայն մեր ժողովրդի և ողջ աշխարհի հետ. այժմ և հավիտյան: Ամեն:

Այնուհետև, ողջույնի արարողության ավարտին, Ս. Նավասարդ արքեպիսկոպոս Կճոյանը ընթերցեց Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Հայրապետական Սրբատառ Կոնդակը, որով Գերաշնորհ Ս. Արամ եպիսկոպոս Աթեշանին՝ Կրոնական ժողովի ատենապետին և Պատրիարքության լուսարարապետին, Մայր Եկեղեցուն բերած տասնյակ տարիների անսակարկ նվիրյալ ծառայության և վաստակի համար, շնորհվեց արքության պատիվ:

Այնուպես Պատրիարքարանի պարտեզում ի պատիվ Վեհափառ Հայրապետի կազմակերպվեց պաշտոնական ընթրիք, որին ներկա էին նաև Քույր Եկեղեցիների և մի շարք դիվանագիտական առաքելությունների ներկայացուցիչներ:

Երեկոյի ընթացքում հավաքվածներին ողջույնի խոսքով դիմեց Ս. Մեսրոպ Պատրիարք Մուրաֆյանը՝ իր ուրախությունը հայտնելով ստեղծված միջեկեղեցական ջերմ մթնոլորտի համար: Ամենապատիվ Պատրիարքը շնորհակալություն հայտնեց Նորին Սրբությանը, որ, ընդառաջելով իր միջնորդությանը, արքության պատիվ է շնորհել Ս. Արամ եպիսկոպոս Աթեշանին: Պատրիարք Հայրը նաև իր ուրախությունը հայտնեց, որ Կ. Պոլսոց հայոց Պատրիարքության հոգևորականներից Ս. Սահակ վրդ. Մաշալյանը, այժմ իր ծառայությունը բերելով Ս. Էջմիածնում, վերջերս հաջողությամբ պաշտպանել է վարդապետական իր թեզը՝ ստանալով մասնավոր վարդապետության առաջին չորս աստիճանները:

Այնուհետև հավաքվածներին Հայրապետական իր խոսքը ուղղեց Նորին Սրբությունը:

**Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ԽՈՍՔԸ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԻ
ՀԵՏ ՀԱՆԴԻՊՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆՈՒՄ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՎԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ**

*Գերաշնորհ Սրբազան Հայրեր,
Հոգեշնորհ և Արժանապատիվ Հայրեր,
Միրելի ներկաներ,*

Մեզ համար, որպես Հայրապետ Ամենայն Հայոց, հոգևոր ուրախություն է ողջունել ներկայությունը Ստամբուլում գործող Եկեղեցիների ներկայացուցիչների: Ճշմարիտ են սաղմոսերգուի խոսքերը. «Որքան բարի է, որքան վայելուչ, որ եղբայրները բնակվում են միասին» (Սաղմ. ՃԺԲ 1):

Միրելի ներկաներ,

Հայ Առաքելական Եկեղեցին, իր հոգևոր կենտրոն Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի առաջնորդությամբ, միշտ նպաստել է Եկեղեցիների միջև համագործակցության ու միության գորացման աստվածահաճո գործին:

19-րդ դարավերջին և 20-րդ դարասկզբին ապրած ու գործած Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարք և ապա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Մկրտիչ Ա Խրիմյանը Եկեղեցիների բազմազանությունը համեմատում էր ծաղկեփնջի հետ. «ուր ամեն մի ծաղիկ ունի իր ուրույն գույնը, իր ուրույն երանգը և իր ուրույն բույրը, որոնք բոլորը մեկտեղված են Քրիստոսի սիրո կապով»:

Այս ըմբռնումը բխում է մեր Եկեղեցու սրբազան ավանդությունից ու մեր ժողովրդի պատմական փորձառությունից: Այս ոգով են կառուցվել մեր հարաբերությունները Քույր Եկեղեցիների հետ:

Մեր Եկեղեցիները իրենց հարուստ աստվածաբանությամբ, հոգևոր փորձառությամբ ու մշակույթով այսօր ևս շարունակում են իրենց վկայությունը՝ նպաստելով Եկեղեցու միությանը, ժողովուրդների միջև խաղաղության ու վստահության հաստատմանը, ազգերի համահավասար զարգացմանն ու զորացմանը, մարդու իրավունքների ու արժանապատվության պաշտպանությանը, կրոնական-հոգևոր և բարոյական արժեքների տարածմանը:

Մեր վկայության դաշտը էկումենիկ հարաբերություններն են, որոնք 20-րդ դարի երկրորդ կեսից նշանավորվեցին ձեռքբերումներով միջեկեղեցական ու միջկրոնական հարաբերություններում՝ հիմնված միմյանց տարբերություններն ընդունելու և հարգելու, միմյանց ճանաչելու, եղբայրական սիրով միմյանց օժանդակելու ու նեցուկ կանգնելու սկզբունքներին:

Սիրելիներ,

Եղբայրական մեր այս հավաքը ևս դրա վկայությունն է, որ քայլ է՝ ընդառաջ առաքելախոս պատգամի. «Յարգեցէ՛ք բոլորին, սիրեցէ՛ք եղբայրութիւնը...» (Ա Պետր. Բ 17):

Մաղթում ենք Տիրոջ գորակցությունը մեզ բոլորիս, և թող Նրա ամենախնամ Աջը հովանի լինի այստեղ ապրող ժողովուրդներին: Եվ թող Ամենակալն Աստված հաստատուն և անսասան պահի այստեղ գործող Եկեղեցիները՝ ի փառս Իր Սուրբ Անվան և ի բարօրություն այստեղ ապրող ժողովուրդների: Ամեն:

Հունիսի 23-ին Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը և Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարք Տ. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Մութաֆյանը Հայրապետական շքախմբի ուղեկցությամբ այցելեցին Պաքիստանի Մոնտե Ս. Աստվածածնի եկեղեցի և եկեղեցուն կից Տատյան վարժարան:

«Հրաշափառ»-ի արարողությունից հետո Նորին Սրբությունը Հայրապետական իր պատգամն ու օրհնությունը բերեց ներկա հավատավոր ժողովրդին, ապա Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարքի հետ ներկա գտնվեց վարժարանի սաների կողմից պատրաստված հանդիսությանը: Եկեղեցին և վարժարանը գտնվում են Ստամբուլի այն հատվածում, ուր թվով երկրորդ մեծ հայ բնակչությունն է ապրում:

Հանդիսության ավարտին Վեհափառ Հայրապետը հանդիպեց Տատյան վարժարանի շուրջ 400 սաների, ուսուցիչների, տնօրինության և հարյուրավոր հավատացյալների հետ՝ ընդգծելով պոլսահայության՝ ազգային կյանքում ունեցած կարևոր դերը շուրջ 500 տարիների ընթացքում: Նորին Սրբությունը մեծապես կարևորեց ե-

կեղեցու և դպրոցի միմյանց մերձ գտնվելը և Հայրապետական իր գնահատանքը հայտնեց համայնքի ծխական խորհրդին, տնօրինությանը և վարչությանը իրենց նվիրյալ ծառայության համար: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը շնորհավորեց նաև վարժարանի սաներին իրենց տաղանդաշատ ելույթների համար և հրավիրեց Հայաստան՝ այցելելու Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի և ՀԲԸՄ հովանու ներքո գործող Հայորդյաց Տները:

Ի հիշատակ այս հանդիպման Վեհափառ Հայրապետը եկեղեցուն նվիրեց Սուրբ Մեղանի արծաթյա խաչ, իսկ վարժարանին՝ Ս. Էջմիածինը ներկայացնող պատկեր: Վարժարանի տնօրինությունն էլ Նորին Սրբությանը նվիրեց վարժարանի «Հուշամատյանը»:

Այնուհետև Հայրապետական պատվիրակությունը ուղղվեց դեպի Սուրբ Փրկիչ Ազգային հիվանդանոց՝ դիմավորվելով հիվանդանոցի հոգաբարձու և Հովվապետական այցի կազմակերպիչ հանձնախմբի նախագահ Պետրոս Շիրինօղլու կողմից: Տ. Մեսրոպ Պատրիարքը հանգամանորեն ներկայացրեց հիվանդանոցի պատմությունը՝ նշելով, որ այն հաստատվել է ավելի քան 175 տարի առաջ և Թուրքիայում ներկայիս հայկական ազգային մեծագույն հաստատությունն է: Ամենապատիվ Պատրիարքը նաև նշեց, որ այն եղել է Օսմանյան կայսրության առաջին հիվանդանոցը և այսօր էլ շարունակում է իր առաքելությունը երկրի հայ համայնքի կյանքում: Սուրբ Փրկիչ հիվանդանոցի հովանու ներքո նաև գործում են ծերանոց և հաշմանդամ երեխաների կենտրոն:

Ամենայն Հայոց Հովվապետն այցելեց հիվանդներին, հանդիպեց բժշկական անձնակազմի, վարչության և հոգաբարձուների հետ: Հիվանդանոցի մատուռում Նորին Սրբության հանդիսապետությամբ կատարվեց հոգեհանգստյան արարողություն՝ հաստատության բոլոր բարերարների հոգիների խաղաղության համար:

Իր խոսքում Հայոց Հայրապետը իր գնահատանքը հայտնեց Սրբազան Պատրիարքի և բժշկական կենտրոնի հոգաբարձուների գործունեությանը՝ նշելով, որ հիվանդանոցի մատուցած ծառայությունը սքանչելի արտահայտությունն է քրիստոնեական քարոզչության և սիրո: Նորին Սրբությունը նշեց, որ յուրաքանչյուր անհատ կոչված է ծառայության իր նմանին, և Սուրբ Փրկիչ հիվանդանոցն իր մարդասիրությամբ և բարերարությամբ ծառայության քրիստոնեական առաքելության լավագույն օրինակն է:

Այնուհետև Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն այցելեց հիվանդանոցի թանգարան:

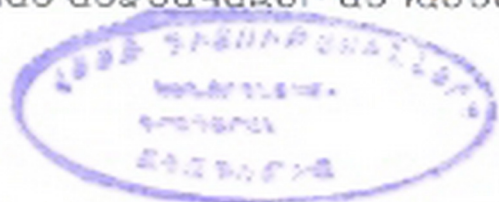
Ս. Փրկիչ հիվանդանոցը ամեն տարի կազմակերպում է «Համբարձման սիրո սեղան» անվանվող հավաքույթ, որն այս տարի կազմակերպվեց Հայրապետական այցելության շրջագծում:

Վեհափառ Հայրապետին բարիգալստյան խոսքով դիմեց Ս. Փրկիչ հիվանդանոցի հոգաբարձության ատենադպիր Հարություն Էոզչեկեքը՝ հիշեցնելով, որ պոլսահայության այս սերունդը երեք անգամ ապրել է Հայոց Հայրապետ դիմավորելու ուրախությունը, և իր խոսքում հանգամանալից ներկայացրեց հիվանդանոցի բաժանմունքներն ու բուժսարքավորումները:

ՎԵՐԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ Ս. ՓՐԿՐԶ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՎԱՆԴԱՆՈՅԻ
ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱԿԱԶՄԻ ԱՆՂԱՄՆԵՐԻ ՀԵՏ

Ա. ՓՐԿԻՉ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՎԱՆԴԱՆՈՑԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆՈՒՄ

Այնուհետև բուժանձնակազմին և հավաքվածներին գնահատանքի իր խոսքը ուղղեց Նորին Սրբությունը՝ ասելով, որ ինքը շրջեց հիվանդանոցի բաժանմունքներով, թեև բոլոր տեղերում չհասցրեց լինել, սակայն այն, ինչ որ տեսավ, այդ էլ մեծ ուրախություն պատճառեց, որովհետև տեսավ, թե ինչ մեծ հոգատարություն է ցուցաբերվում հիվանդների հանդեպ: Մինչ այդ լսել էր և այժմ համոզվեց, որ հայրենական իր ավանդներին հավատարիմ է և իր բարեսիրական հաստատությունները կանգուն է պահում պոլսահայությունը: Նորին Սրբությունը այնուհետև ասաց. «*Այն ուրախությունը, որ այստեղ զգացինք, պետք է դառնա աղոթք և բարձրանա առ Աստված ձեր բարօրության և երջանկության համար: Բարձրորեն գնահատում եմ Ս. Փրկիչ հիվանդանոցի աստենապետ Պետրոս Շիրինոյուն, կալվածոց հանձնախմբի, տիկնանց հանձնախմբի, խնամատար հանձնախմբի անդամներին և այս հաստատության հետ կապված բոլոր այն անձերին ու կազմակերպություններին, որոնք կանգուն ու պայծառ են պահում հիվանդանոցը: Բազմապատկեցեք ձեր ջանքերը, որպեսզի առավել զորանա այս համայնքը*»:

Այնուհետև Վեհափառ Հայրապետը հիվանդանոցին նվիրեց Ս. Էջմիածնի պատկերաքանդակը՝ ասելով. «*Գիտեմ ձեր կապվածությունը Ս. Էջմիածնին: Ազգի սիրտն է ցոլանում Ս. Էջմիածնի լույսով: Ամուր մնացեք առ Սուրբ Էջմիածինը ձեր հավատի մեջ*»:

Երեկոն ավարտվեց Տերունական աղոթքով և Վեհափառ Հայրապետի արտասանած «Պահպանիչ»-ով:

Կեսօրին Ամենայն Հայոց Հովվապետն այցելեց նաև Սամաթիայի Սուրբ Գևորգ եկեղեցի, որը մինչև 1641 թ. եղել է Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարքների նստավայրը: Նորին Սրբությունը ողջունեց և օրհնեց խոռոներամ ժողովրդին՝ հորդորելով հավատարիմ մնալ Մայր Եկեղեցուն և ազգային արժեքներին:

Վեհափառ Հայրապետն այցելեց նաև եկեղեցու հարևանությամբ գտնվող պատմական Սահակյան ազգային վարժարան, հանդիպեց կրթօջախի սաների, ուսուցիչների և տնօրինության հետ:

Վարժարանում տեղի ունեցավ նաև մրցանակաբաշխություն, որի ընթացքում մրցանակներ տրվեցին այն աշակերտներին, ովքեր հաղթել էին գրականության և կրոնական առարկաների միջվարժարանային մրցույթում: Վեհափառ Հայրապետը ևս նվերներ հանձնեց աշակերտներին:

Ի հիշատակ Սամաթիայի Ս. Գևորգ եկեղեցի այցելության, Վեհափառը այս եկեղեցուն ևս նվիրեց արծաթյա խաչ, իսկ եկեղեցու թաղական խորհրդի կողմից արծաթյա մի ավսե Նորին Սրբությանը նվիրեց Ս. Մեսրոպ Պատրիարքը:

Նույն օրը Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարք Ս. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Մուրաֆյանի, ԱՄՆ Արևելյան թեմի առաջնորդ Ս. Խաժակ արքեպս. Պարսամյանի, Սևծովյան տնտեսական համագործակցության երկրների կազմակերպության ՀՀ ներկայացուցիչ տիար Կարեն Միրզոյանի և Հովվապետական այցի կազմակերպիչ հանձնախմբի ատենապետ տիար Պետրոս Շիրինոյուն ուղեկցությամբ, Ստամբուլի նահանգա-

պետարանում հանդիպում ունեցավ Ստամբուլի նահանգապետ Մուամմար Գյուլերի հետ:

Նորին Սրբությունն ուրախություն հայտնեց, որ Տիեզերական Պատրիարքի և Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարքի համատեղ հրավերով գտնվում է Ստամբուլում միջեկեղեցական և Հովվապետական այցով: Վեհափառ Հայրապետը գոհունակություն հայտնեց, որ առիթ ընծայվեց իրեն առավել ծանոթանալու ստամբուլաբնակ հայ համայնքին:

Իր խոսքում Վեհափառ Հայրապետը ասաց, թե տեղյակ է, որ հոգևոր և ազգային կյանքը արդյունավոր ձևով է կազմակերպվում հայ համայնքում: Նորին Սրբությունն անդրադարձավ նաև համայնքում առկա կալվածային և ուսումնական որոշ հարցերի և հույս հայտնեց, որ դրանք կառաջնորդվեն բարեհաջող լուծման:

Պատասխան իր խոսքում նահանգապետ Գյուլերը, ողջունելով Հայոց Հայրապետի այցը Ստամբուլ, հույս հայտնեց, որ երկու ժողովուրդների հարաբերությունները կբարելավվեն:

Հանդիպման ավարտին Նորին Սրբությունը, անդրադառնալով երկու ժողովուրդների հարաբերություններին, ընդգծեց, որ բարելավման առնչությամբ նույն ցանկություններն ունի նաև հայ ժողովուրդը, և համոզում հայտնեց, որ այդ հարաբերությունները կբարելավվեն արդարության հիմքի վրա:

Հանդիպմանը քննարկվեցին նաև Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հովվապետական այցի, ինչպես նաև Ստամբուլի նահանգապետարանի գործունեությանն առնչվող հարցեր:

Նահանգապետի հետ հանդիպումից հետո Նորին Սրբությունը վերադարձավ Պատրիարքարան, ուր տեղի ունեցավ հանդիպում պոլսահայ մտավորականության հետ: Հանդիպումը վարում էր ասմունքող Մելիտա Օքթանյանը, որը բարի գալուստ մաղթեց Վեհափառին: Այնուհետև ողջույնի խոսք ասաց վարժարանի ուսուցչական խորհրդի անդամներից Արամ Գամպուրյանը, որը ներկայացրեց իրենց խորհրդի գործունեությունը և հատկապես հրատարակչական աշխատանքները՝ նշելով, որ իրենք ձեռնամուխ են եղել հայ դասական գրականության վերահրատարակությանը:

Վեհափառ Հայրապետին ողջույնի խոսքով դիմեց նաև պոլսահայ ճանաչված մտավորական Վարդ Շիկահերը: Այնուհետև սրտի խոսք ասաց «Մարմարա» օրաթերթի խմբագրապետ Ռոբեր Հատտեճյանը. «Երկու օր է Վեր մեզի հետ էք, ամենասիրելի Վեհափառ Հայրապետ: Բայց ժամերը այնքան լեցուն էին, որ հիմա մեզի կը թուի թե արդեն օրեր է Վեր միասին ենք: Իրականությունն ալ այն է որ իսկապես միշտ միասին էինք, առաջին օրեն ի վեր մենք Ձեր Վեհափառութեան ու Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հետ կ'ապրենք միասնություն մը: Մեր ժողովուրդը, մտավորականն մինչև ամենն համեստ ռամիկը, իր ակնարկները միշտ ուղղած է դեպի Մայր Աթոռ, եւ ամեն անգամ որ իր թաղին եկեղեցիին ղօղանջները լսած է, այդ ղօղանջներուն մէջ լսած է նաեւ Էջմիածնի Մայր Տաճարի ղօղանջները, որոնք թէւ այնքան տարբեր ձայն ունին, որոնք սակայն միշտ կը նոյնանան մեր եկեղեցիներու ղօղանջներուն հետ: Իսթանպուլահայ մտավորականությունը գիտէ թէ սա պահուն կ'ապրի

միասնություն մը գոր պիտի չկարենա մոռնալ երբեք: Մեր մտաւորականներն ու աւուստագէտները այսուհետեւ միշտ պիտի ներշնչուին այն քաղցր ժպիտէն, գոր Ձեր Վեհափառութիւնը միշտ ունի դէմքին վրայ: Մենք միշտ հպարտ ենք անով որ մեր մտաւորականութիւնը մեր ժողովուրդի կեանքին ամենէն փոթորկոտ օրերուն իսկ չէ անտեսած մեր մշակոյթը, չէ արտոնած որ շղթան փրթի: Այդ մութ օրերուն շատ բան կորսնցուցինք, բայց չկորսնցուցինք մեր հաւատքը մեր մշակոյթին ու մեր տոհմիկ ապրումներուն նկատմամբ: Ստեղծագործական աշխատանքի լուծը դրուեցաւ յաջորդող սերունդներուն ուսերուն վրայ եւ ասիկա երկրի այդ շրջանի աննպաստ պայմաններու բերումով կրկնապէս ծանր լուծ էր: Բայց այդ լուծը տարուեցաւ քաղցր պատրաստականութեամբ: Այսօր մենք հպարտօրէն կրնանք անդրադառնալ որ տուած ենք նախանձելի գործ ամէն մարգէ ներս, ունեցած ենք բանաստեղծներ, գրագէտներ, երաժիշտներ, նկարիչներ, քանդակագործներ, երգչախումբեր եւ ամէն ինչ: Ունինք հայատառ մամուլ, մեր օրաթերթերը, որոնք աշխարհի բոլոր թերթերէն կը տարբերին անով որ բացառիկ կերպով շատ տեղ կուտան մեր մշակութային ու ազգային ապրումներուն: Որպէս գրականութեան նուիրուած անձ, կուգեմ ամենէն առաջ շեշտել թէ մենք այստեղ ստեղծած ենք գրական դպրոց մը որ նախանձելի է ամբողջ հայ մշակոյթին համար: Վերջին տասնամեակներու ընթացքին հրատարակած ենք հարիւրաւոր, նոյնիսկ հազարաւոր գիրքեր: Միւս մարգէրէն ներս ալ տուած ենք շօշափելի գործ: Կրնաք վստահ ըլլալ, Վեհափառ Տէր, որ աշխատանքի այս թափը այսօր ալ կը շարունակուի եւ այդ աշխատանքին վրայ այժմ կուգայ աւելնալ Ձեր Վեհափառութեան այցելութեան պարգեւած ներշնչումը: Մենք շնորհակալ ենք այս հանդիպումին համար ու կուգենք որ գիտնաք թէ այսուհետեւ մեր արձանագրուելիք յաջողութիւններուն մէջ Ձեր Սուրբ Օծութիւնն ալ պիտի ունենայ իր բաժինը որպէս ներշնչող ու քաջալերող ոյժ»:

Պոլսահայ մտավորականությանը ապա գնահատանքի իր խոսքը ուղղեց Ամենապատիվ Պատիրարք Հայրը՝ ասելով, որ իրեն երջանիկ է համարում՝ տեսնելով մտավորականության համախմբվածությունը Պատրիարքարանի շուրջ և առ Հայոց Եկեղեցին ծառայասիրության նրանց ոգին. «Ուրախ եմ որ գիրքեր կը հրատարակուին ու մշակութային գործունեությունը կը շարունակուի: Ասիկա այսօրուան դժուարին պայմաններուն մէջ մասնաւոր արժեք կը ստանայ: Բոլորս ալ գիտենք որ օրէ օր կը տկարանայ մեր մշակոյթը: Անշուշտ Հայաստանի հետ երկուստեք յարաբերություններ եթէ ստեղծուին, անիկա պիտի նպաստէ որպէսզի մերինները նոր ներշնչումներ ունենան: Մենք այնուհանդերձ ուրախ ենք որ Վեհափառը յատուկ ուշադրություն կեդրոնացուցած է մեր մտաւորականութեան վրայ եւ հիմա կը սպասենք որ իր պատգամը շնորհէ մեր մտաւորականութեան»:

Հավաքվածներին այնուհետեւ Հայրապետական իր խոսքն ուղղեց Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը՝ ասելով. «Հանդիպում Հայրապետի ու Պոլսո մտավորականության: Այս հանդիպումը կարևոր նշանակություն ունի և առիթ է, որպէսզի ես իմ գնահատանքի խոսքը փոխանցեմ ձեզ: Այն, ինչ որ կա այստեղ որպէս հաջողության արտահայտություն, ձեռքբերումն է հայ մտավորականության: Հայ մտավորականությունը մեծ վաստակ ունի ոչ միայն հոգևոր կյանքից ներս, այլև ամենա-

տարբեր բնագավառներում: Այնքան ժամանակ, որ հավատարմություն կցուցաբերեք դեպի մեր մշակութային արժեքները, այնքան մեր ընթացքը կուղղվի և հաստատուն կլինի դեպի ապագան:

Դուք շատ փառավոր մի մտավորական սերնդի ժառանգորդներն եք: Այս հանգամանքը որքան պատվաբեր, այնքան էլ պարտավորեցնող է:

Բայց դուք պատվով եք կատարում ձեր պարտքը, և արդյունքը ահավասիկ այս հայաշունչ և հայաբույր գաղութն է, արդյունքը 38 եկեղեցիներն ու 16 ազգային վարժարաններն են, երկու ամենօրյա հայկական լրագրերը»: Վեհափառ Հայրապետը նաև հույս հայտնեց, որ Հայաստանի հետ հարաբերությունների սերտացումը նոր ավիշ է հաղորդելու պոլսահայ կյանքին:

Վերջում Նորին Սրբությունը տեղի հայ մտավորականությանը հրավիրեց հյուրընկալվել Ս. Էջմիածնում, ապա հանդիպման ավարտին ներկաները խմբովին նկարվեցին Հայոց Հայրապետի հետ:

Մտավորականների հետ հանդիպումից հետո Վեհափառ Հայրապետը Պատրիարքարանի դահլիճում հանդիպեց նաև երիտասարդության հետ՝ հորդորելով միշտ հավատարիմ մնալ ազգային-եկեղեցական ավանդներին: Ի հիշատակ այս հանդիպման՝ Նորին Սրբությունը հավաքված բոլոր երիտասարդներին բաժանեց հուշանվերներ:

Երեկոյան ի պատիվ Վեհափառ Հայրապետի Պատրիարքարանում հյուրասիրություն կազմակերպվեց Ս. Մեսրոպ Պատրիարք Մութաֆյանի կողմից, որին հրավիրված էին Կ. Պոլսոց Հայոց Պատրիարքության հոգևորականները և Պատրիարքարանի աշխատակազմը: Ի հիշատակ այս հանդիպման Վեհափառ Հայրապետը բոլոր քահանաներին նվիրեց Մայր Աթոռում պատրաստված արծաթյա մասնատուփեր:

24 հունիսի. Առավոտյան Նորին Սրբությունը և Հայրապետական շքախմբի անդամները այցելեցին ճարտարապետ Կարապետ Պալյանի նախագծով կառուցված Տոհմապահչեի պալատ: Դիտելով այս շինությունը և այնտեղ ցուցադրվող գործերը՝ Վեհափառը իր տպավորությունները գրի առավ պատվո հյուրերի մատյանում:

Օրվա հաջորդ հանգրվանը Սուրբ Մոֆյայի տաճարն էր, ուր Նորին Սրբությունը ուշադրությամբ դիտեց տաճարի հոյակերտ խճանկարները և սրբապատկերները:

Կեսօրին Վեհափառ Հայրապետը այցելեց Սկյուտարի Ս. Խաչ եկեղեցի: Եկեղեցու գերեզմանատանը Նորին Սրբությունը աղոթեց և հոգվոց ասաց Պետրոս Դուրյանի, Մատթեոս Զարիֆյանի, Պալյան գերդաստանի և այստեղ ամփոփված հասարակական-մշակութային մյուս գործիչների հոգիների խաղաղության համար:

Նորին Սրբությանը Սկյուտար և այս եկեղեցի բարիգալստյան խոսք ասաց Ս. Մեսրոպ Պատրիարք Մութաֆյանը՝ ներկայացնելով նաև Ս. Խաչ եկեղեցու պատմությունը: Այնուհետև հավաքվածներին դիմեց Վեհափառ Հայրապետը՝ բարձր գնահատելով Սկյուտարի հայության եկեղեցանվեր գործունեությունը և Ս. Խաչ դպրեվանքի դերը ոչ միայն պոլսահայության, այլև սփյուռքահայության կյանքում: Նկատի ունենալով Գարեգին Ա Տրապիզոնցի Պատրիարքի «Աշխարհի լոյսը ի Հայս» գիրքը, Վեհափառ Հայրապետը ասաց. «Բարեհիշատակ Պատրիարքը այս

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ՎԵՅՈՓԱՍ ԶԱՅՐԱՅԵՐԸ ԵՎ Կ. ՊՈԼՍԿ ԶԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐԽԸ Ս. ՍԵՄԻՈՒ ԱՐԵՎԻԿԱԳԻՏՈՒՄ ՍՈՒԽԱՅԱՆԸ
 «Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԿՈՐԻԶ» ՀՔԱՆՇԱՆՈՎ ՊԱՐԳԵՎԱՏՐԿԱԾ ՊԵՏՐՈՍ ԵՎ ԼԻՊԻ ՀՐԻՍՏՈՂՈՒԻ, ՄԵՐԱԿ ԵՎ ՄՐԲՈՒՅԻ
 ԹԱԶԱՏԻ, ԱՐԵՏ ԵՎ ՍՈՒԽԻ ԵՐԱՍՆԱՅԱՆԻ, ԶԱՅԿ ԵՎ ԱՍԺԷԼ ԱՆՆԱՆԱՅԱՆԻ ՀԵՏ ԶԱՅՐԱՅԵՐԱԿԱՆ ՊԱՐԳԵՎԱԾԱՆՈՒԹՅՈՒՆՈՒՆՑ ՀԵՏՈՒ

դպրեվանքը կառուցեց, որպեսզի «աշխարհի լույսը ի Հայս» ծավալվի նաև այս դպրեվանքով: Աղոթք և խոնարհում Գարեգին Պատրիարքի հիշատակին, որի ջանքերով հոգևորականներ պատրաստվեցին, որոնցից ոմանք այսօր մեզ հետ են»: Վեհափառը հատկապես շեշտեց այն հանգամանքը, որ ուր գնացել է, հանդիպել է դպրեվանքի սաներին:

Այնուհետև եկեղեցուն կից սրահում կազմակերպվեց ընդունելություն, որի սկզբում Վեհափառ Հայրապետին ողջույնի խոսքով դիմեց «Ս. Խաչ» դպրեվանքի տնօրեն Հայկ Նշանը, ապա ի հիշատակ այս այցելության Վեհափառ Հայրապետը քանդակագործ մի խաչ նվիրեց, իսկ Ս. Խաչ եկեղեցու թաղային խորհրդի կողմից Հայոց Հայրապետին տրվեց արծաթյա մի ափսե և սափոր: Դպրեվանքի խնամակալության ատենապետ դոկտ. Թազվոր Անանն էլ նվիրեց Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարի համապատկերի վրա Հայոց Հայրապետին և Կ. Պոլսո Ամենապատիվ Պատրիարքին ներկայացնող մի նկար: Հանդիսության վերջում Վեհափառ Հայրապետը դպրեվանքի պարտեզում լուսանկարվեց հին և նոր դպրեվանքիների հետ:

Երեկոյան պալանակերտ Զրադան պալատի սրահներից մեկում ի պատիվ Հայրապետական այցելության կազմակերպվեց համայնքային հյուրասիրություն Պատրիարքարանի և Վեհափառի ընդունելության կարգադիր հանձնախմբի կողմից, որին մասնակցեցին 400 հրավիրյալներ:

Օրվա հանդիսավարն էր Նարոտ Սահակօղլին, որը բացելով երեկոյթը՝ ասաց. «Վեհափառ Տեր, ինչպես դուք ալ կը նշմարեք, մեր բարեպաշտ համայնքը իր համեստ պայմաններով միշտ կանգուն կը պահէ իր սուրբ եկեղեցիները, վարժարաններն ու հիվանդանոցները»:

Վեհափառ Հայրապետին այնուհետև ողջույնի ջերմ խոսքով դիմեց «Ս. Փրկիչ» հիվանդանոցի հոգաբարձության ատենապետ և Նորին Սրբության այցելության կազմակերպման կարգադիր հանձնախմբի նախագահ Պետրոս Շիրինօղլին:

Երեկոյի ընթացքում գեղարվեստական կատարումներով հանդես եկան երգչուհի Լյուսի Գահվեճիօղլին և Շուշան Գալաթաշը, որոնց երգեհոնային կատարումներով ընկերակցեց Մելիքճան Զամանը:

Երեկոյի ընթացքում ձեռամբ Վեհափառ Հայրապետի «Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ» շքանշանով պարգևատրվեցին «Ս. Փրկիչ» հիվանդանոցի հոգաբարձության նախկին ատենապետ Սեդրակ Թոքատը (տե՛ս էջ 44), պոլսահայ ճանաչված գործիչ և բարերար Հայկ Արսլանյանը (տե՛ս էջ 42) և Պետրոս Շիրինօղլին (տե՛ս էջ 46): Նորին Սրբությունն ասաց, որ առաջիկային «Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ» շքանշանով կպարգևատրվեն նաև Մկրիտիչ Սերթիմշեքն ու Հակոբ Թերզյանը:

Հայրապետական պարգևաբաշխությունից հետո Նորին Սրբությանը ողջույնի խոսքով դիմեց Ս. Մեսրոպ Պատրիարքը: Ամենապատիվ Սրբազան Հայրը պատմական անվանելով այս այցելությունը, ասաց, որ այն պատմական է, որովհետև 370-ական թվականներից մինչև այսօր 12 հայրապետներ է, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հանգամանքով այցելել են Կ. Պոլիս: Ամենապատիվ Պատրիարքը նշեց, որ իրենց սերունդը նախ վայելել է ներկայությունը Վազգեն Ա Հայրապետի, ով իր այցելությամբ եկավ մեղմելու Գարեգին Խաչատուրյան Պատրիարքի վախճանման սուգը: Այնուհետև Պատրիարք Հայրը Վեհափառ Հայրապետին նվիրեց Նովհաննես

Կոլոտ Պատրիարքի ճարմանդի հետևողությամբ պատրաստված մի ճարմանդ: Հոգևոր խոր խորհուրդ հաղորդելով այս նվերին, Ամենապատիվ Պատրիարքն ասաց, որ ինչպես ճարմանդը, որը որպես մասը եկեղեցական զգեստավորման, իրար է միացնում փիլոնի երկու թևերը, այնպես էլ Վեհափառ Հայրապետը իրար միացած թող պահի Հայրենիքն ու Սփյուռքը:

Հավաքվածներին այնուհետև սիրո և գնահատանքի իր խոսքը ուղղեց Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

**Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ԽՈՍՔԸ ՀԸՆԹԱՑՍ Կ. ՊՈԼՍՈ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐԹԱՐԱՆՈՒՄ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՎԱԾ ՀՅՈՒՐԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ**

*Սիրելի Ամենապատիվ Սրբազան Պատրիարք,
Գերաշնորհ, Հոգեշնորհ, Արժանապատիվ Հայրեր,
Ի Քրիստոս հոգևոր եղբայրներ, Քույր Եկեղեցիների ներկայացուցիչներ,
Սիրելի հավատավոր հայորդիներ,*

Մեր այս այցելության ուրախադիմ հանդիպումներին այսօր գումարվում է ճաշի սեղանի շուրջ մեր հանդիպումը ձեզ հետ: Ջերմ ու մտերմիկ այս մթնոլորտում մինչ մենք կանդրադառնանք եկեղեցական մեր կյանքի հաջողություններին և մեզ հուզող հարցերին, ցանկանում ենք գոհունակության Մեր խոսքը ուղղել Ամենապատիվ Տ. Մեսրոպ Սրբազան Պատրիարքին, ում ազնիվ հրավերով առիթն ունեցանք ձեզ հետ լինելու:

Նախորդ օրերի խանդավառությունը, մեր ապրած ոգևորությունն ու հպարտության զգացումն է այսօր Մեր հոգում: Անկեղծ գոհունակություն էր Մեզ համար Նորին Ամենասրբություն Բարդուղիմեոս Ա Տիեզերական Պատրիարքի հրավերով եղբայրական փոխադարձ այցով լինել իր հյուրը և մտերմիկ զրույցներով ու միասնական աղոթքներով վերահաստատել ու նոր ներշնչանք հաղորդել մեր Եկեղեցիների եղբայրությանն ու սերտ համագործակցությանը, որոնք նախանձախնդրորեն խնամվում են Տիեզերական Պատրիարքության և Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարքության ամենօրյա առնչություններով: Արդարև, եղբայրական սիրո ու համագործակցության ոգին է իշխում Հայ Եկեղեցու և մեր Քույր Եկեղեցիների հարաբերություններում: Մեր Եկեղեցիները նույն խնդիրներն ունեն ներկա կյանքի հրամայականների առջև և Ավետարանի քարոզության նույն առաքելությունը՝ մեր ժողովուրդների կյանքում:

Հովվապետական Մեր այցելությունը անջինջ հուշեր է թողնելու Մեր հոգում: Անհուն բերկրանք ու խնդություն ենք ապրում ձեզ հետ՝ հավատավոր Մեր զավակներիդ հետ ջերմ ու խանդավառ հանդիպումներով, տեսնելով ձեր հավատավոր կյանքը, համախմբությունը մեր Եկեղեցու շուրջ, հավատարմությունը մեր սրբություններին, Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարքության վեցդարյա հիշատակներին ու ավանդներին: Մեր գնահատանքը ձեզ, Մեր սերը, Մեր օրհնությունը, որ թեև փոքր ածու՝ թվով նվազյալ, սակայն հանձնառու սիրով, անսակարկ նվիրումով, լա-

վատես ու քաջեռանդ, զորացյալ էր պահպանում եկեղեցական ու համայնքային կյանքը: Մեր հոգու զգացումների լավագույն թարգմանը այս պահին Առաքյալի խոսքերն են. «Մեծ վստահություն ունեմ ձեր հանդեպ, մեծապես հպարտ եմ ձեզանով, լի եմ մխիթարությամբ» (Բ Կորնթ. Է 4):

Միրելիներ, այսօր ամբողջանում է Մեր ուրախությունը, երբ տեսնում ենք ձեր եկեղեցասեր ու ազգասեր ընթացքը, երբ անդրադառնում ենք, որ հոգևոր կյանքի վերադարձոնք է մեր Հայրենիքում ու Սփյուռքի մեր թեմերում, որը զորություն է առնում Հայաստանի անկախ Հանրապետության նոր ու ազատ կյանքի հույսերից: Այլևս չկան արգելքները, որոնք խոչընդոտում էին մեր ժողովրդին ազատորեն դեպի Աստված ընթանալու և միասնաբար գործելու ի սեր եկեղեցական և հայրենական մեր կյանքի պայծառության: Սուրբ Էջմիածինն այսօր ազատ է գրկաբաց ընդունելու իր բոլոր զավակներին, ազատ է իրագործելու իր առաքելությունը: Նոր զարթոնք են ապրում մեր Եկեղեցու Սփյուռքի համայնքները: Սփյուռքահայությունն այսօր ոչ միայն ավելի ու ավելի արթնություն ու զորություն է հաղորդում իր հոգևոր ու ազգային կյանքին, այլև սատար է Հայրենիքին, մասնակից հայրենական մեր կյանքի առաջընթացի ու զարգացման ծրագրերին, նաև շարունակում է աջակիցը լինել Մայր Աթոռի՝ եկեղեցաշինական բազմազան ծրագրերի իրականացման գործում:

Փառք Տիրոջը, այսօր փոքր չեն մեր հաջողությունները: Բազմաթիվ նոր եկեղեցիներ են կառուցվում և խոնարհվածները՝ նորոգվում: Մեծ ուշադրություն է դարձվում եկեղեցականների պատրաստությանը Գևորգյան Հոգևոր Ճեմարանում, Վազգենյան Դպրանոցում, ուր ուսանում են թվով 240 սաներ, շուտով կվերաբացվի նաև Շիրակի Ընծայարանը: Ծրջանավարտ ուսանողներից այսօր շատերը՝ շուրջ 30 սարկավագներ և արեղաներ, իրենց աստվածաբանական կրթությունն են կատարելագործել և կատարելագործում արտերկրի բարձրագույն կրթական հաստատություններում: Գոհունակություն է Մեզ նշել, որ Մեր գահակալության յոթ տարիներին ձեռնադրել ենք շուրջ 130 ամուսնացյալ և կուսակրոն եկեղեցականներ:

Հանրակրթական դպրոցներում, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի հովանու ներքո գործող 7 Հայորդյաց Տներում (երիտասարդաց կենտրոններում), ուսումնական տարբեր հաստատություններում մեր երեխաները քրիստոնեական մեր հավատքը ճանաչում են «Հայ Եկեղեցու պատմություն» առարկայի դասավանդությամբ: Քրիստոնեական կրթություն է մատուցվում նաև եկեղեցիներին կից գործող երիտասարդական կազմակերպությունների միջոցով, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի «Շողակաթ» հեռուստաընկերության, այլ հեռուստաընկերությունների և ռադիոյի ծրագրերով, տարբեր միջոցառումներով:

Մեր ժողովրդի հոգում հավատն ու հույսը հավելվում են իրականացվող սոցիալական ծրագրերով: Մայր Աթոռի հովանու ներքո գործում են բարեգործական 6 ճաշարաններ, որոնցից յուրաքանչյուրից ամեն օր անվճար օգտվում է 200 հոգի: Հովանավորվում են ավելի քան 5000 ծնողազուրկ երեխաներ, առաջիկային կրացվեն մանկատուն և ծերանոց: Մերն են այլևս այս իրագործումները, որոնք պիտի շարունակվեն, առավել հետևողականորեն ծավալվեն, ընդարձակվեն, որպեսզի առավել զորանա հոգևոր կյանքը, բարեգարդվեն ու հավատացյալ ժողովրդով միշտ բազմա-

մարդ լինեն Աստծո մեր տաճարները: Մենք բոլորս գործում ենք հավատով, որ Աստծո Խոսքը լույս պիտի դառնա մեր ժողովրդի հոգիներին՝ իր արտահայտությունը գտնելով կյանքի բոլոր ասպարեզներում, նոր ծաղկունք բերելով մեր մշակույթին ու գիտությանը, զարգացնելով ու զորացնելով պետական հասարակական մեր կյանքը: Հավատում ենք, Աստծո Խոսքով բոլոր ժողովուրդները պիտի գտնեն խաղաղության և ի մարդիկ հաճության օրհնյալ ճանապարհները, աշխարհի բարեփոխման և միշտ առաջագնաց կյանքի ուղիները:

Աստված մեր ժողովրդին էլ պարզեց փրկության Իր շնորհն ու հույսը և պարզեց Սուրբ Էջմիածինը, որ լինի փրկության տապանը հայ հոգու: Սուրբ Էջմիածնի օրհնության հետ, պատգամ ու հորդոր ենք բերել ձեզ, պատգամ ու հորդոր սիրո ու միաբանության, օգնական ու աջակից լինելու միմյանց, աստվածասեր, ազգասեր ոգով կրթելու ձեր զավակներին, որպեսզի նրանք էլ հավատավոր հոգով շարունակեն լինել հարազատ զավակը մեր Եկեղեցու, շարունակեն ապրել քրիստոնեական ժառանգությամբ, շարունակեն ապրել մեր նախնյաց արժեքներով, որոնցով մեր ժողովուրդը ստեղծել ու ստեղծագործել է, ճանաչվել ու գնահատվել է և այսօր էլ շարունակվում է գնահատվել:

Մեր աղոթքն ու մաղթանքն է, որ Բարձրյալն Աստված միշտ վերելքի ընթացքի մեջ պահի Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարքությունը և նրա հովանու ներքո՝ ձեր կյանքը, խաղաղության մեջ պահպանի աշխարհը համայն և օրհնի բոլոր ժողովուրդների ազնիվ ու արդար ջանքերը, զորացնի բարի կամեցողության ու համագործակցության ոգին մարդկանց սրտերում, ազգերի ու պետությունների մեջ:

Եվ թող Աստված օրհնի մեր հանդիպման այս օրը և բոլոր օրերը, որ ապրեցինք ու պիտի ապրենք ձեզ հետ, և որոնք ընդմիշտ պիտի պահենք մեր սրտում: Թող Տեքորը Ամենախնամ Իր Խաչի հովանու ներքո հաստատուն ու պայծառ պահպանի Հայ Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցին՝ Նվիրապետական իր Աթոռներով, օրհնի ամենքիս և համախումբ ազգս հայոց:

Այս հավաքի առիթով վերստին գնահատանքի Մեր խոսքն ենք բերում Ձեզ, սիրելի Ամենապատիվ Պատրիարք, Կրոնական Ժողովի անդամներին՝ Մեր այցելությունը կազմակերպելու և ջերմ ընդունելության համար: Մեր գնահատանքն ենք բերում ձեզ, սիրելի ուխտապահ հոգևորականներ, ձեզ՝ եկեղեցական վարչությունների և դպրաց դասերի պատվարժան անդամներ, բարձրապատիվ ազգային բարերարներ, կրթության ու մշակույթի նվիրյալ գործիչներ, մամուլի ջանադիրներ կայացուցիչներ՝ ձեր ջանքերի, նվիրումի ու ծառայությունների համար, նաև այն խանդավառության համար, որ ունեք ձեր սրտում Մեր այցելության առիթով: Շնորհակալության Մեր խոսքն ու գնահատանքն ենք բերում Մեր շքախմբի անդամ, Մեզ ուղեկից Գերաշնորհ Սրբազան Հայրերին, ովքեր միացան Հովվապետական Մեր այս այցելությանը՝ ժամանելով նաև տարբեր երկրներից:

Ուրախ ենք, որ Մեր այցելությունը Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարքություն համընկել է Պատրիարքության հաստատման հոբելյանական՝ 545-ամյակի տարում, երբ վերարժեվորվում են փառավոր ու նվիրական հիշատակները՝ մեր ժողովրդի առավել դժվարին ու բախտորոշ պատմության պանծալի էջերը:

ՏԳԷ ԿԵԴՐՈՒՆՈՒ ԿՈՑԱՆՈՒ ԵՐԶԱՆՈՒ ԵՎ ԵՐԿՐԱՆՈՒ ԵՐԿՐԱՆՈՒ ԵՎ ԵՐԿՐԱՆՈՒ

Հայրապետական այս այցելության առիթով իր գնահատանքը հայտնելով պոլսահայ մամուլին, Վեհափառ Հայապետը իր ստորագրությունը կրող գրչով ու ժամացույցով պարգևատրեց ստամբուլահայ մամուլի խմբագիրներին՝ «Մարմարայի» խմբագիր Ռոբերտ Հատտեճյանին, «Ժամանակի» խմբագիր Արա Գոչունյանին, «Ակոսը» ներկայացնող Երվանդ Կոպեյանին, «Ս. Փրկիչ» ամսագրի խմբագիր Մաքրուհի Պ. Հակոբյանին և Պատրիարքարանի պաշտոնաթերթ «Լրաբերի» խմբագիր Վաղարշակ սարկավագ Սերոբյանին:

Այս պարգևաբաշխությունից հետո Պատրիարք Հայրը, դիմելով հավաքվածներին, ասաց, որ բոլորով երգեն «Հայրապետական մաղթանքը», որի երգեցողությամբ, Տերունական աղոթքով և Վեհափառ Հայրապետի «Պահպանիչ»-ով ավարտվեց այս երեկոն:

Հունիսի 25-ին Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Սուրբ Պատարագ մատուցեց Ստամբուլի Սուրբ Աստվածածին աթոռանիստ եկեղեցում: Ս. Պատարագի երգեցողությունը կատարեց Սևան Շենճյանի գլխավորած միացյալ երգչախումբը:

Հայրապետական պատարագի սրբազան արարողությանը ներկա էին Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարք Ամենապատիվ Տ. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Մուրաֆյանը, Հայրապետական շքախմբի անդամները, Քույր Եկեղեցիների ներկայացուցիչներ, Սևծովյան տնտեսական համագործակցության երկրների կազմակերպությունում ՀՀ ներկայացուցիչ տիար Կարեն Միրզոյանը և հարյուրավոր հավատավոր հայորդիներ:

Ս. Պատարագի ընթացքում առնթերականերն էին ԱՄՆ հայոց Արևելյան թեմի առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. Խաժակ արքեպս. Պարսամյանը և ԱՄՆ հայոց Արևելյան թեմի միջեկեղեցական գրասենյակի պատասխանատու, ԱՄՆ Եկեղեցիների Ազգային Խորհրդի նախագահ Գերաշնորհ Տ. Վիգեն եպս. Այքազյանը:

Հայրապետական քարոզից առաջ Պատրիարք Հայրը խորան բարձրացավ և ասաց, թե ինքը ցանկանում է հիշեցնել, որ այս տարի Ս. Զատիկին ասել էր, որ այս տարի երկու Զատիկ ենք ունենալու, որոնցից երկրորդն է լինելու Վեհափառ Հայրապետի գալուստը, որը կրկնազատիկ էր դառնալու պոլսահայության համար:

Շարունակելով խոսքը՝ Պատրիարք Հայրը ասաց, թե այս անցնող օրերին տեսել է, թե ժողովուրդը ինչպիսի խանդավառ ընդունելություն է ցույց տալիս իր Հայրապետին և այդ ընդունելությունը իրեն հիշեցնում է Հիսուսի մուտքը Երուսաղեմ: Մեկ անգամ ևս բարի գալուստ մաղթելով Վեհափառ Հայրապետին՝ Ամենապատիվ Պատրիարք Հայրը խնդրեց, որ Նորին Սրբությունը ժողովրդին ուղղի իր պատգամը:

**Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ԽՈՍՔԸ Ս. ԱՍՏՎԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ ՄԱՏՈՒՑՎԱԾ
Ս. ՊԱՏԱՐԱԳԻՆ**

«Յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ. Ամէն»:

«Խաչ Քո եղիցի մեզ ապաւեն, Տէ՛ր Յիսուս»:
(Ժամագիրք)

Միրելի Ամենապատիվ Սրբազան Պատրիարք,

Միրելի հոգևոր եղբայրներ,

Միրելի բարեպաշտ հավատացյալներ Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցու,

Ուրախություն և բերկրանք է Մեր հոգում այսօր: Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարքություն Հայրապետական Մեր առաջին այցելությամբ ենք Պոլսի հավատավոր հայորդիներից հետ և բերել ենք Ձեզ լույսն ու օրհնությունը Սուրբ Էջմիածնի, սերն ու ողջույնները Սայր Աթոռի միաբանության և բարեպաշտ մեր ժողովրդի: Սրբազան Պատարագի պահին աղոթում ենք ձեզ հետ միասին և կրկնում հայոց հոգեհարազատ աղոթքի խոսքերը. «Խաչ քո եղիցի մեզ ապաւեն, Տէ՛ր Յիսուս»:

Դարերի ընթացքում խաչի ապավինությունը հայցող այս աղոթքով է ապրել ու ստեղծել մեր ժողովուրդը: Խաչով է պսակել գմբեթները եկեղեցիների, խաչի գեղանի պատկերաքանդակները կերտել, խաչով ծաղկել հազարազանձ մատյանները աղոթալի, խաչի գովքն ու փառաբանությունը՝ որպես աղոթք ու շարական, երկինք վերառաքել: Իր օրհնաբեր ներկայությամբ, իր փրկագործ խորհրդով մեզ միշտ հովանի է եղել գործությունը Սուրբ Խաչի՝ հանդիսանալով այն նեցուկը, որին ապավինել ենք մեր ընթացքներում, այն ցուպն ու զավազանը, որով մովսիսանման հաստատականությամբ կարողացել ենք երկփեղկել ազգիս դառնությունների ու փորձանաց ալեկոծյալ ծովը: Խաչի գործությամբ անցանք Մեծ Եղեռնի գողգոթայի ճանապարհներով և վերապրեցինք՝ հասնելով խաղաղ ափերը մեր նոր ու վերածնված կյանքի:

Մեր Տիրոջ Սուրբ Խաչի հանդեպ այս անսասան հավատով է զորացրել նաև հայոց կյանքը Կոստանդնուպոլսի Պատրիարքության հովանու ներքո: Դուք նույնպես, սիրելիներ, մեր ողջ ժողովրդի հավատավոր սրտի նույն զգացումներով, առաքյալի նման ձեր պարծանքն եք համարել Քրիստոսի Խաչը և ձեր ճանապարհը՝ հավատի կյանքը: Ձեր հավատքով են պայծառ մեր հնագույն եկեղեցիները, ձեր նախանձախնդրությամբ են գործում համայնքային հաստատություններն ու միությունները, ձեր նվիրումով ու սիրով ազգային վարժարանները Սահակ-Մեսրոպյան ավանդն են փոխանցում մեր զավակներին: Ուրախ է Մեր հոգին տեսնել այդ ամենը և գոհության աղոթքով խոսել այդ մասին այսօր այս սուրբ եկեղեցու կամարների ներքո և այսուհետև՝ Հայրենիքում, երբ վերադառնանք, և Սփյուռքի մեր համայնքներում, երբ այցելենք:

Միրելի զավակներ մեր, Խաչին ապավինությամբ մեր ժողովուրդը վերահաստատել է անկախ պետականությունը Հայաստանի: Այսօր առավել ամուր ու սերտ են կապերը Հայրենիքի ու Սփյուռքի միջև, և Սուրբ Էջմիածնով ճառագող մեր հավատքն է կամրջում ազգս հայոց: Ազգովի շատ իդձեր ու նպատակներ ունենք, որոնց իրականացման ճանապարհը պիտի անցնենք այդ նույն հավատքով, «Խաչ քո եղիցի մեզ ապաւեն» մեր դարավոր աղոթքով, մեր հայրերից ժառանգություն ստացած միաբանության սուրբ ուխտով, հանձնառությամբ, նվիրումով ու սիրով: Գի-

տենք և զգում ենք հոգով, որ ազգասեր ու եկեղեցասեր հայորդիներից սրտերում մշտավատ է սերը հանդեպ համազգային մեր Սրբություն Սրբոց Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը, որի լուսավորչատեսիլ երկնահեղ լույսը պայծառ լուսավորում է հավատավոր ուղին աշխարհասփյուռ մեր ժողովրդի:

Այսօր հոգևոր վերազարթոնք է ապրում աշխարհասփյուռ մեր ժողովուրդը: Հարուցյալ է հոգին մեր ժողովրդի: Նոր ձեռքբերումների ու պայծառ գալիքի հույսն է թնաձում հայոց երկնականարում: Հավատաշեն գործերով, քրիստոնեական կրթությամբ, եկեղեցաշինությամբ, ազգանպաստ բազում ազնիվ իրագործումներով բարեգարդվում է մեր հոգևոր ու ազգային կյանքը, ամրապնդվում հավատավոր ոգին մեր ժողովրդի:

Միևեկ հայորդիներ, եկել ենք պատգամելու ձեզ, որ պահեք ձեր արի ոգին, որով հաստատուն եք ձեր հավատքի մեջ, եկեղեցանվիրումի ու ազգասիրության մեջ և նախանձախնդիր՝ հոգևոր մեր արժեքներին, մեր նախնյաց անգին ժառանգությանը: Ամուր պահեք նույն քաջակորով եռանդը՝ Բարձրյալն Աստուծո օրհնությամբ առավել ևս արդյունավորելու ձեր հավատքը, ձեր սրտերում մշտավատ սերը հանդեպ Մայր Հայաստանը և Սրբություն Սրբոց Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը՝ հայոց հավերժական հոգևոր Հայրենիքը:

Հայրապետական Մեր ողջունն ու օրհնությունն ենք բերում ձեզ ամենքիդ, Մեր սերն ու գնահատանքը՝ Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարք Ամենապատիվ Տ. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Մութաֆյանին, նրա գլխավորությամբ՝ Պատրիարքության ուխտապահ ողջ հոգևոր դասին, եկեղեցական վարչությանց, հայրենանվեր կազմակերպությանց անդամներին՝ Պոլսի հայ գաղթօջախում հավատքն ու ազգային ոգին մշտաբար պահելու համար: Մեր գնահատանքն ու շնորհակալությունն ենք բերում կարգադիր հանձնախմբին մեր այցելությունը Կոստանդնուպոլիս բախելոճությամբ ու ջերմ ոգով կազմակերպելու համար:

Աղոթենք առ Քրիստոս՝ ասելով. «Խաչ քո եղիցի մեզ ապաւեն, Տէ՛ր Յիսուս», որպէսզի Սուրբ Խաչի հովանու ներքո և աստվածառաք շնորհների գործությամբ շարունակ լուսավորվի համազգային մեր կյանքը, և հավատաբուխ բարի գործերով բարգավաճի ազգս հայոց՝ անդադրում օրհնաբանություններով գովերգելով Խաչը Տերունական և փառաբանելով Միածին Որդուն «ընդ Հօր եւ ընդ Սրբոյ Հոգւոյն. ամեն»:

Հայրապետական իր պատգամից հետո Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եկեղեցուն նվիրեց քանդակազարդ խաչ, իսկ Ամենապատիվ Տ. Մեսրոպ Պատրիարքին շնորհեց երկու պանակե և լանջախաչ Սուրբ Էջմիածնից՝ ի գնահատություն Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարքի երկարամյա նվիրյալ ծառայության:

Ս. Պատարագի ընթացքում ձեռամբ Վեհափառ Հայրապետի տրվեց Ս. Հաղորդություն:

Այնուհետև Ամենապատիվ Ս. Պատրիարք Հայրն ու ներկա հոգևորականները խորան բարձրացան և Վեհափառ Հայրապետի հետ միասին ոգեկոչեցին հիշատակը Կ. Պոլսո երջանկահիշատակ պատրիարքների, որից հետո Հայոց Հայրապետը

աղոթեց Կ. Պոլսո հայոց Պատրիարքության հարատևության և Տ. Մեսրոպ Պատրիարքի գործոց հաջողության համար:

Հավարտ Սուրբ Պատարագի Պատրիարքարանում ի պատիվ Նորին Սրբության տեղի ունեցավ ընդունելություն, հընթացս որի Ամենայն Հայոց Հայրապետը վերստին իր գնահատանքը հայտնեց Հայրապետական այցի կազմակերպիչ հանձնախմբի ատենապետին և անդամներին՝ այցի կազմակերպման գործում իրենց նվիրյալ ջանքերի համար:

Նույն օրը Պատրիարքարանում տեղի ունեցավ մամուլի ասուլիս, որի ընթացքում Գաբրելին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը պատասխանեց Թուրքիայի մի շարք լրատվամիջոցների ներկայացուցիչների հարցերին:

Մամուլի ասուլիսը վարում էր Պատրիարքարանի խոսնակ Լուիզ Բաքարը: Բացման խոսքով հանդես եկավ Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարք Ամենապատիվ Տ. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Սուրբաֆյանը: Կ. Պոլսո հայոց Պատրիարքը դիմելով լրատվամիջոցների ներկայացուցիչներին՝ ասաց.

- Բարով եկաք: Վեհափառ Տերն այսօրվա իր ծրագրում Ձեզ համար կարողացել է հատկացնել կես ժամ: Նա Ֆեների Հունաց և Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարքների հրավերով ժամանել է այստեղ Հայրապետական այցով: Նա մեզ հետ կլինի մինչև հունիսի 27-ը: Նորին Սրբության այցի նախօրեին որոշ լրատվամիջոցներում տեղ են գտել բավականին տարօրինակ լուրեր, որոնք մեզ մոտ էլ զարմանք առաջացրին: Դրանցում ասվում էր, թե հայ համայնքը և Պատրիարքարանն անհանգիստ են այս այցից, սակայն համայնքում այդպիսի անհանգստություն չկար: Մինչ այս պահին այցն իրականացվել է նախատեսվածի պես: Առաջին երկու օրը Կաթողիկոսը հյուրընկալվել է Հունաց Պատրիարքի կողմից՝ համաձայն իրենց պատրաստած ծրագրի, ապա՝ միանալով մեզ, այցելել է հայկական եկեղեցիներ և Ստամբուլի տեսարժան վայրեր, թանգարաններ: Քանի որ մենք ունենք սահմանափակ ժամանակ, խնդրում եմ չկրկնել արդեն տրված հարցերը: Այժմ կարող եք տալ ցանկացած հարց:

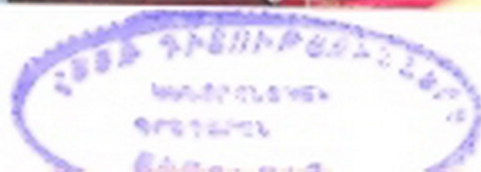
Հարց.- Վեհափառ Տեր, Դուք այստեղ գտնվում եք որպես Ֆեների Հունաց Պատրիարքի հյուրը: Նա ջանքեր է գործադրում մերձեցնելու երկու Եկեղեցիները: Ի՞նչ եք մտածում այդ մասին, և որո՞նք են լինելու Ձեր քայլերը:

Պատասխան.

- Մենք այցելել ենք Կ. Պոլիս ինչպես հայոց Պատրիարքի, այնպես և Հունաց Տիեզերական Պատրիարքի հրավերով: Եկել ենք Հովվապետական այցով Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարքություն և եղբայրական փոխադարձ այցն ենք կատարում նաև Տիեզերական Պատրիարքություն: Մեր հանդիպումների ընթացքում քննարկեցինք մեր Եկեղեցիներին հուզող դավանաբանական խնդիրներ, որոնց շուրջ արդեն երկար ժամանակ բանակցություններ են ընթանում: Ժողովներ տեղի են ունեցել և դրանք պիտի շարունակվեն: Տիեզերական Պատրիարքին այցելության նպատակը մեր Եկեղեցիների միջև եղբայրական կապերի ամրապնդումն ու զորացումն էր, ինչպես

Կ. ՊՈԼՍԻ ԶԱՅՈՑ ՊԱՏԻՐԱՐԹՈՒԹՅԱՆ ԳՈՒՄ-ԳԱԹՈՒԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՏԱԿԱՆ Ս. ՊԱՏԻՐԱՐԻ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ

ՖԵՐԻԳՅՈՒՂԻ Ս. ԿԱՐԴԱՆԱՆՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ

նան մեր Եկեղեցիների միջև առկա համագործակցության նոր շնչով, նոր ջերմությամբ շարունակումը:

Հարց.- Ստամբուլի կուսակալի հետ Ձեր հանդիպման ժամանակ ասել էք, թե *Դուք շատ գոհ եք, որ սկսվել են Երևան-Ստամբուլ չվերթները, սակայն պետք է շարունակել նման քայլերը: Ի՞նչ նկատի ունեք քայլեր ասելով:*

Պատասխան.

- Մենք գոհունակություն ենք հայտնել, որ Երևան-Ստամբուլ չվերթներ են տեղի ունենում: Ինչպես գիտեք, Հայաստանի Հանրապետությունը տրամադիր է հարաբերությունները սերտացնել Թուրքիայի հետ, և դրանց արդյունքում, վստահ ենք, միաժամանակ, զուգահեռաբար լուծումներ պիտի կարողանանք փնտրել և գտնել մեր երկու ժողովուրդների հարաբերություններում առկա խնդիրներին: Ինչպես ծանոթ է ձեզ՝ Ցեղասպանության հարցը:

Հարց.- *Ինչպես քիչ առաջ անդրադարձաք, Թուրքիայի և Հայաստանի միջև գոյություն ունի Ցեղասպանության հարցը: Մենք, ի նկատի ունեմ Թուրքիայի հասարակական կարծիքը, չենք սահմանափակվում Հայաստանի հայերով, մենք տեսնում ենք հայերի 3 խմբավորում՝ Մփյուռք, թուրքահայեր և Հայաստան: Ի՞նչ եք կարծում, Թուրքիան այս քննարկումների ժամանակ ու՞մ պետք է հաշվի առնի: Իսկ հայերն ու՞մ են հաշվի առնում՝ Թուրքիայի կառավարության՞ը, թե՞ ...*

Ինչպես գիտեք, Թուրքիայի որոշ մտավորական շրջանակներում քննարկվում է այս հարցը: Տարբեր համալսարաններում, հատկապես Բիլգի համալսարանում տեղի ունեցած գիտաժողովների ժամանակ, որին ներկա է գտնվել նաև հայոց Պատրիարք Մութաֆյանը, քննարկվել է այդ հարցը: Ելնելով վերոնշյալից, ես կուզենայի ուղղել երկու տարբեր հարց. ովքե՞ր պետք է ներկայացնեն թուրքական և հայկական կողմերը և ի՞նչ քայլեր պետք է արվեն: Իսկ երկրորդ հարցը. *Դուք ինչպե՞ս եք գնահատում Թուրքիայում ժողովրդավարական քննարկման մթնոլորտը:*

Պատասխան.

- Մենք մեկ ժողովուրդ ենք և աշխարհասփյուռ, սակայն պետականություն ունեցող ժողովուրդ: Եվ, բնականաբար, Թուրքիայի Հանրապետությունն այդ խնդիրները կարող է քննարկել և լուծումներ գտնել ի դեմս Հայաստանի Հանրապետության: 90 տարի է, աշխարհի գիտնականների կողմից Ցեղասպանության խնդիրն ուսումնասիրվում է: Բազում հատորներ են գրված: Մեր ժողովրդի համար Ցեղասպանությունն ուսումնասիրման խնդիր չէ: Դա կատարված փաստ է, որը պետք է ճանաչել: Դա, բնականաբար, ցանկալի տարբերակն է, կամ կարող է ժխտական կեցվածք արտահայտվել երևույթի նկատմամբ:

Եթե գիտական նման համաժողովները Թուրքիայում նպատակ են հետապնդում Թուրքիայի հանրությանը խնդիրը մատուցելու, լուսաբանելու, ապա դա ողջունելի է: Եթե դա պատվեր է քաղաքական՝ ժխտողական գիծն առաջ մղելու, բնականաբար, դա դրական ներգործություն չի կարող ունենալ խնդրի լուծմանը: Մեզ համար գոհունակության առիթ է տեսնել, որ թուրք հասարակական կյանքի մեջ ժողովրդա-

վարական գործընթացներում այլևս որոշակի կերպով խոսվում, անդրադարձ է լինում Առաջին աշխարհամարտի տարիներին տեղի ունեցած այս Ցեղասպանության խնդրին:

Հարց. *Կաթողիկոսը Ստամբուլի կուսակալի հետ հանդիպման ժամանակ ասել է, թե «Թուրքիայի հասարակական կյանքում նկատվում է որոշ առաջընթաց: Եթե կատարվեն անհրաժեշտ քայլեր, ապա ամեն ինչ ավելի լավ է լինելու»: Այդ խոսքերը թարգմանել է Մուրաֆյան Պատրիարքը: Ինչե՞ր են պակաս Թուրքիայի հասարակական կյանքում, ի՞նչ նկատի ունեք:*

Պատասխան.

- Նահանգապետի հետ խոսակցության ընթացքում Մենք ասել ենք, որ ուրախ ենք, որ ազգային ու կրոնական փոքրամասնությունների կյանքում, թե՛ Հայ Առաքելական Եկեղեցուն, թե՛ Տիեզերական Պատրիարքությանը վերաբերող հարցեր դրական լուծումներ ստանում են: Տեսնում ենք՝ տասնամյակներ շարունակ, որ հնարավոր չէր Պատրիարքարանը նորոգել, այսօր Պատրիարքարանը նորոգված է, եկեղեցիները բարենորոգվում են: Սակայն Մենք անդրադարձել ենք, որ առկա են մի շարք այլ խնդիրներ, որոնց լուծումը կնպաստեր համայնքային կյանքի առավել զորացմանը: Այդ խնդիրներից են, գործինակ, կալվածական, ուսումնական գործընթացների կազմակերպման հարցերը և այլն:

Հարց. *Կաթողիկոսը նշեց, որ երկու պետությունները պետք է քննարկեն Ցեղասպանության հարցը, սակայն վերջին ժամանակներում Թուրքիայում տեղի ունեցած քննարկումներ, որոնց մասնակցեցին նաև երկու թուրքահայ, այդ թվում՝ Հրանտ Դինքը: Ֆրանսիայում քննարկվող՝ Ցեղասպանության փաստը հերքողներին քրեական պատժի ենթարկելու օրինագծի դեմ հանդես եկան 9 թուրք մտավորականներ, որոնք նամակ ուղղեցին Ֆրանսիային: Նրանք պնդում էին, թե Ցեղասպանության մասին կարծիք հայտնելը չպետք է խնդիրներ առաջացնի: Մա մի օրինակ է այն փաստի, թե Թուրքիան և Հայաստանն այս հարցը քննարկելիս միայնակ չեն, այլ կան ուրիշ պետություններ, որոնք իրենց խորհրդարաններում որոշումներ են կայացնում Ցեղասպանության վերաբերյալ: Այդ առումով հարցը ստանում է միջազգային բնույթ: Ի՞նչ եք կարծում, ճի՞շտ է այս գործին այլ պետությունների ներգրավվումը:*

Պատասխան.

- Ցեղասպանություն՝ գործված որևէ ազգի դեմ, չի սահմանափակվում այդ ժողովրդի կյանքի շրջագծերում: Ցեղասպանությունը չի ճանաչում ազգություն: Ցեղասպանությունը համամարդկային տարողություն ունի: Եվ այդ իմաստով պետություններ, ազգեր, երբ նմանատիպ երևույթներ աշխարհի որևէ ծայրում կատարվում են, իրենց ձայնն են բարձրացնում, դատապարտում՝ կանխելու համար այդպիսի երևույթները մարդկային կյանքից ներս: Միայն այդ ճանապարհով հնարավոր պիտի լինի զերծ պահել մարդկությունը նման ողբերգություններից: Իսկ հարցադրման առաջին մասը, թե միայն Թուրքիան և Հայաստանը պետք է այդ

հարցով զբաղվեն, կուգենք մի փոքր ավելի լուսաբանել: Հայ ժողովուրդն ունի պետականություն: Բայց խնդիրը վերաբերում է ողջ հայ ժողովրդին, աշխարհասփյուռ հայ ժողովրդին, յուրաքանչյուր անհատ հայորդուն: Բայց ազգի իրավունքները ներկայացնող մարմինը, իրավունքների երաշխավորը, բնականաբար, պետությունն է:

Հարց.- *Դուք ասում եք, որ Ցեղասպանության հարցը Հայաստանի հասարակության համար ուսումնասիրման առարկա չէ, այլ իրականություն: Իսկ նման կեցվածքը արդյոք չի խոչընդոտում հարցի լուծմանը, քանի որ թուրքական կողմը ևս ժխտում է Ցեղասպանությունը: Այսինքն՝ Ցեղասպանությունը չի կարելի ուսումնասիրել:*

Պատասխան.

- Բնականաբար, եթե Թուրքիան մերժում է, հնարավոր չէ հարցի լուծում: Եթե փաստը առկա է, փաստի առնչությամբ ի՞նչ քննարկման անհրաժեշտության մասին կարող է խոսք լինել: Կամք պետք է դրսևորվի այդ փաստը արձանագրելու, հաստատելու և ընդունելու:

Հարց.- *Դուք ի՞նչ եք առաջարկում այս հարցի լուծման համար:*

Պատասխան.

- Մենք կարծում ենք, որ ինչպես բազմաթիվ պետություններ ու երկրներ, Թուրքիան նույնպես հնարավորություն ունի իր համար համապատասխան ուսումնասիրություններ կատարելու և այդ բազմաթիվ երկրների շարքը նույնպես լրացնելու՝ ճանաչելով Հայոց Ցեղասպանությունը: Ոչ մի այլ պետության հետ նման քննարկումներ Հայաստանը չի իրականացրել Հայոց Ցեղասպանությունը ճանաչելու և դատապարտելու առումով: Որովհետև փաստերն առկա են, փաստերը կարող են ուսումնասիրվել, և այդ փաստերի հիման վրա որոշում և կեցվածք որդեգրել. քննարկումների անհրաժեշտության խնդիր չի կարող լինել և դրվել:

Հարց.- *Դուք ասում եք, որ մարդկային կյանքում նման ցավերը չկրկնելու համար դրանք պետք է ուսումնասիրվեն և ընդունվեն: Իսկ Դուք երբեք հանդես եկե՞լ եք թե՛ Թուրքիային, թե՛ Հայաստանին շատ մոտ գտնվող Իրաքում տեղի ունեցած դեպքերի կապակցությամբ: Ինչպես գիտեք, այնտեղ առկա է ԱՄՆ-ի միջամտությունը: Դուք ի՞նչ եք մտածում և անում այդ կապակցությամբ:*

Պատասխան.

- Մենք որպես Եկեղեցի, վրդովմունք ենք ապրում և Մեր ձայնը բարձրացնում ամեն առիթով, երբ ձեռք է բարձրացվում Աստծո արարչագործության գերագույն արժեքի՝ մարդկային կյանքի նկատմամբ:

Հարց. - *Դուք այցելեցիք Հեյպելի կղզու Դպրեվանք: Ի՞նչ եք մտածում, որ այժմ այդ Դպրեվանքը չի գործում:*

Պատասխան.

- Ես ուրախ եմ ժողովրդավարական այն գործընթացներով, որ այսօր տեղի են ունենում Թուրքիայի Հանրապետությունում: Ես վստահ եմ, որ ժամանակի մեջ այդ բոլոր հարցերն իրենց դրական լուծումները պիտի գտնեն:

Հարց.- Հավանեցի՞ք Ստամբուլը:

Պատասխան.

- Մենք Ստամբուլը ամբողջապես տեսնելու հնարավորություն չենք ունեցել: Բայց այս օրերին Մեր խոսքում ասացինք, որ Ստամբուլում շատ արժեքավոր և գեղեցիկ իրագործումներ են առկա: Սակայն ամենաարժեքավորը, ամենագեղեցիկը՝ մեր ժողովուրդն է, մեր համայնքը, որին Մենք կատարում ենք Մեր Հովվապետական այցը: Որպես առաջնային խնդիր ունենալով այս, բնականաբար, Մենք Մեր ամբողջ ժամանակը տրամադրել ենք մեր ժողովրդի հոգևոր կյանքի զորացման, նրա հավատքի ամրացման գործին: Բայց վստահ եմ, որ այլ առիթ կստեղծվի, և կկարողանանք լիարժեքորեն ժամանակ ունենալ և տեսնել տեսարժան վայրերը Ստամբուլի: Ինչպես, օրինակ, երեկ այցելեցինք Դոլմաբահչե պալատ ու նաև Այա Սոֆյա, որոնք մեծապես տպավորեցին Մեզ:

Հարց.- Կա նման լուր, թե Դուք Այա Սոֆյայում ցանկացել էք աղոթել, բայց թույլ չի տրվել:

Պատասխան.

- Նման երևույթի Մենք ծանոթ չենք:

Հարց.- Ձեր այցի առաջին իսկ օրվանից տեղի են ունեցել բողոքի ցույցեր: Ի՞նչ էք մտածում այդ մասին:

Պատասխան.

- Բողոքի ցույցերը որևէ կերպով չեն անդրադարձել ո՛չ իմ տրամադրության և ո՛չ էլ իմ առաքելության վրա: Պիտի չցանկայինք, որպեսզի նման դրսևորումներ տեղ գտնեին մեր ժողովուրդների հարաբերությունների մեջ: Մեզ վերապահված է կողք-կողքի ապրել որպես հարևաններ, և պետք է հարևան ժողովուրդներին համապատասխան հարաբերություններ մշակել, կրթել դաստիարակել: Վստահ եմ, որ հաջորդ հանդիպմանը նման ցույցերի չենք հանդիպի, ինչպես և նման արտահայտությունների: Իսկ եթե նույնիսկ նման ցույցեր էլ լինեն, պիտի հասկանանք, որ մենք տակավին աշխատանք ունենք կատարելու, մենք՝ ձեզ հետ միասին՝ նման երևույթները բացառելու համար:

Հարց.- Եվրատեսիլ մրցույթի ժամանակ Թուրքիան 10 միավոր է տվել Հայաստանին: Ինչպե՞ս էք գնահատում այդ փաստը:

Պատասխան.

- Որևիցե ժխտական բան չեմ տեսնում:

Հարց.- Մա արդյո՞ք քայլ է Թուրքիայի կողմից:

Պատասխան.

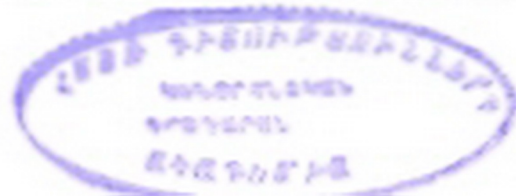
- Անշուշտ, քայլ է, որ պետք է գնահատել դրական կերպով: Տա Աստված, որ այդ դրական ընթացքն առաջնորդի մեզ դեպի հիմնական խնդրի լուծում:

Ս. ԱՍՏՎԱԾԱԾԻՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ

ԷՍԱՅԱՆ ԿԱՐԺԱՐԱՆԻ ՍԱՆԵՐԸ՝ ԽՄԲԿԱԾ ԿԵՅԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ
ՇՈՒՐՋԸ ՊԵՅԼՈՂԱՌԻ Ս. ԵՐՐՈՐԴՈՒԹՅՈՒՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ

ՄԵԾԹԱՍՏՐՈՍ ԵՎ ՍԵՐԳԵՅ ՄԵԼՈՆԵՆԿՈՎՍԿԻՅԻՆԻ ԴՊՈՐՏՈՒՄԸ ԵՎ ԴՊՈՐՏՈՒՄԸ ԴՊՈՐՏՈՒՄԸ ԵՎ ԴՊՈՐՏՈՒՄԸ

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏՅԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆ
ՀԱԿՈԲ Ա ՋՈՒՂԱՅԵՅԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՇԻՐԻՄԻ ԱՌՋԵՎ

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏՅԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆ
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԿՈԼՈՏ ՊԱՏՐԻԱՐԺԻ ՂԱՄԲԱՆԻ ԱՌՋԵՎ

ՀԱՅԵՐԱՊԵՏՈՍԱՆ ԱՐԽԻԵՊԻՏԻԹՈՍԻ ԳՅՈՒԼԲԵՆԿՅԱՆՆԵՐԻ ՏՈՂԱԿԱՆ ԴԱՄԲԱՏՄԱՆԸ

Հարց.- 1961 թ. մինչ այժմ նման իրադարձություն տեղի չէր ունեցել: Չնայած Ձեր այցը կրում է ոչ պաշտոնական բնույթ, հյուրընկալվեցիք Մտամբուլի կուսակալի կողմից: Ի՞նչ եք մտածում այդ մասին: Նման հյուրընկալությունը Դուք գնահատո՞ւմ եք որպես դրական քայլ: Եղե՞լ են հյուրընկալության այլ առաջարկներ: Եթե այո, ապա ի՞նչ պատճառով տեղի չեն ունեցել:

Պատասխան.

- Մենք նահանգապետի հետ Մեր հանդիպումը ընկալում ենք որպես նահանգապետի կողմից հայ համայնքի նկատմամբ դրսևորած գնահատանք՝ Թուրքիայի հասարակական կյանքում նրա ունեցած կարևոր ծառայությունների, ներդրման համար: Մենք որևէ առարկություն չենք ունեցել և չունենք որևէ պետական գործչի հետ հանդիպելու, եթե նման առաջարկ արվում է Մեզ մեր համայնքի կամ որևէ այլ կառույցի կողմից: Ժամանակին գաղափար կար հանդիպում կազմակերպելու Թուրքիայի կրոնապետի հետ, սակայն այն կյանքի կոչել հնարավոր չեղավ: Պարզապես իրավիճակները, մեր ժամանակացույցի ծանրաբեռնվածությունը հնարավորություն չտվեցին:

Կուզեմ շնորհակալություն հայտնել այս հանդիպման և այսպիսի ազատ զրույցի համար: Ամենայն բարիք ձեզ:

26 հունիսի. Առավոտյան Վեհափառ Հայրապետը այցելեց Բերայի Ս. Երրորդություն եկեղեցի: Եկեղեցու մուտքին Նորին Սրբությանը դիմավորեցին թաղային խորհրդի ատենապետ Աբիկ Հայրապետյանը, թաղական խորհրդի և տեղի մի շարք կազմակերպությունների անդամներ:

Եկեղեցում Նորին Սրբությանը շրջապատեցին Էսայան վարժարանի սաները:

Տ. Մեսրոպ Պատրիարքը ներկայացնելով այս եկեղեցու պատմությունը, Վեհափառ Հայրապետին հրավիրեց իր օրհնության խոսքը ուղղելու հավաքված ժողովրդին: Նորին Սրբությունը ասաց, որ արդեն հինգ օր է, ինչ գտնվում է պոլսահայ համայնքի հետ և տեսնում է այն խանդավառությունը, որ ճառագում է բոլորի աչքերից, և իր գնահատանքը հայտնեց թաղական վարչությանը, Էսայան վարժարանի տնօրինությանը, աշակերտներին և ծնողներին:

Եկեղեցուց դուրս գալիս Վեհափառ Հայրապետը և Պատրիարք Հայրը հոգեհանգստյան արարողություն կատարեցին Հակոբ Դ Ջուղայեցի Հայրապետի դամբանի մոտ:

Այնուհետև, ընդունելություն կազմակերպվեց եկեղեցուն կից Նարեկյան սրահում, ուր եկեղեցական վարչության կողմից Վեհափառ Հայրապետին բարի գալուստ մաղթեց Վաղարշակ Զիլճյանը:

Ի հիշատակ այս հանդիպման, Վեհափառ Հայրապետը եկեղեցուն նվիրեց արձայա խաչ, իսկ թաղային խորհուրդը Նորին Սրբությանը՝ արձայա թեյամանների մի հավաքածու: Վերջում Վեհափառ Հայրապետը իր օրհնության խոսքը թողեց եկեղեցու Հուշամատյանում:

Ս. Երրորդություն եկեղեցուց Վեհափառ Հայրապետը Ամենապատիվ Պատրիարքի և եկեղեցական ջրախմբի հետ առաջնորդվեց Ղալաթիայի Ս. Գրիգոր Լու-

սավորիչ եկեղեցի՝ դիմավորվելով թաղային խորհրդի ատենապետի ու անդամների, ինչպես նաև Կեդրոնական վարժարանի տնօրենի կողմից:

Եկեղեցական արարողությունից հետո եկեղեցու գետնահարկում հոգեհանգստյան արարողություն կատարվեց Հովհաննես Կոլոտ Պատրիարքի դամբանի առջև:

Այնուհետև ընդունելություն կազմակերպվեց Կեդրոնական վարժարանի Հովհաննես Կոլոտ Պատրիարքի անունը կրող սրահում:

Այստեղ Վեհափառ Հայրապետին բարիգալստյան խոսքով դիմեց թաղական խորհրդի ատենապետ Մկրտիչ Արծիվյանը, ապա Կեդրոնական վարժարանի տնօրեն Սիլվա Գույումճյան-Մարկոսյանը: Վարժարանի կողմից Վեհափառ Հայրապետին դպրոցի տնօրենը նվիրեց Կեդրոնականի դուռը խորհրդանշող մի արծաթյա գավաթ և վարժարանի հրատարակած գրքերից:

Ի հիշատակ այս հանդիպման, Նորին Սրբությունը վարժարանին նվիրեց Ս. Էջմիածնի պատկերով արծաթյա ափսե՝ մաղթելով, որ այն ուսուցիչներին և աշակերտներին միշտ հիշեցնի Ս. Էջմիածինը:

Հայրապետական այս այցելության ընթացքում Կ. Պոլսի թաղային հայոց եկեղեցիներին տրված այցելությունների շարքը եզրափակվեց Ֆերիզյուլի Ս. Վարդանանց եկեղեցի այցելությամբ:

Ինչպես մյուս եկեղեցիներում, այնպես էլ այստեղ հավատացյալ ժողովուրդը իր Հայրապետին դիմավորեց ուրախության ինքնաբերական արցունքներով և, ինչպես Վեհափառը ասաց՝ «Հավատարմության ձեր այս արցունքները թող չցամաքեն ձեր աչքերի մեջ»: Այստեղ ևս երեխաները բոլորվեցին Հայոց Հայրապետի շուրջը:

Հայրապետական այս այցելության առիթով եկեղեցի էր եկել նաև Շիշլիի քաղաքապետ Մուստաֆա Մարըզյուլը՝ փոխքաղաքապետ Վազգեն Պարընի ընկերակցությամբ:

Եկեղեցու մասին պատմական տեղեկություններ տվեց Ամենապատիվ Պատրիարք Հայրը և Նորին Սրբությանը հրավիրեց փոխանցելու իր պատգամը:

**Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ԽՈՍՔԸ ՖԵՐԻԳՅՈՒՂԻ Ս. ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ
«ՀՐԱՇԱՓԱՌ»-Ի ԱՐԱՐՈՂՈՒԹՅԱՆԸ**

«Յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ. Ամէն»:

*«Զի ես կենդանի եմ, եւ դուք կենդանի լինելոց էք»:
(Հովհ. ԺԴ 19)*

Փառք և գոհություն ենք մատուցում Բարձրյալն Աստծուն, որ Իր բարերար Կամքով պարզեց Մեզ շնորհը Հովվապետական Մեր անդրանիկ այցելությունը կատարելու Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարքություն և այսօր Ձեզ հետ, սիրելի Ամենապատիվ Պատրիարք, ի Քրիստոս հոգևոր եղբայրներ և հավատավոր սիրելի

ժողովուրդ հայոց, աղոթք բարձրացնելու երկինք և հնչեցնելու ավետաբեր պատգամը մեր Տիրոջ ու Փրկչի՝ «Ես կենդանի եմ, և դուք կենդանի եք լինելու»:

Այս է մեր վստահությունը. կենդանի է Քրիստոս, և բոլոր նրանք, ովքեր կհավատան Նրան՝ մեզ համար խաչյալ, թաղյալ և երրորդ օրը հարուցյալ Փրկչին աշխարհի: Այսպես ուսանեց մեր ժողովուրդը: Այս հավատով հայրենի հողին կառուցեց Լուսավորչատեսիլ Սուրբ Էջմիածինը, իբրև երկնային շնորհ ընդունեց Մաշտոցյան գրերը, հաստատվեց քրիստոնեական իր ինքնության մեջ, ու երբ ժամը հնչեց՝ հանձն առավ հանուն հավատի մահն իմացյալ և ապրեց ու ստեղծեց Աստծո հետ:

Արդարև, առանց Աստծո չուզեց ապրել մեր ժողովուրդը: Վկայությունը այդ հոգեղեն ու ոգեղեն իրողության ամենավավերական կերպով մատուցում է նաև վեց դարյա պատմությունը Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարքության: Անմահ են անունները մեծագործ Պատրիարքների, ովքեր անձնուրաց հոգացին իրենց վստահված ժողովրդի համար, պահպանեցին, աճեցրին ու զորացրեցին հավատի լույսով և իրենց շնորհաշատ մտքի ու հավատավոր հոգու ազնիվ արգասիքները փոխանցեցին սերունդներին: Անմահ են արվեստի, կրթության ու գիտության գործիչների անունները, գործն ու ավանդը նրանց, հավատով ստեղծած արժեքները, որ գծագրում են մեր ժողովրդի պատմության մեջ լուսավորության լայն ուղի, արարումի ու առաջընթացի տեսլական ճանապարհ: Հավատի ուժով լուսավորության ջահակիր է Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարքությունը: Ձեզ հետ այս օրերի ընթացքում մեկ անգամ ևս ունեցանք ապրումը, որ մեր ժողովուրդը իր հոգևոր ներաշխարհի խորքերում կրում ու պահպանում է մշտանորոգ կյանքի խորհուրդը: Նույնիսկ Մեծ Եղեռնը չմարեց այդ խորհուրդը, երբ թվում էր, թե կյանքը կանգ պիտի առնի Պատրիարքության սահմաններում: Հավատով կենդանի հոգին մեր ժողովրդի փորձությունների մեջ գտավ գործությունը վերածնվելու և ապրելու, բարիք ստեղծելու ու դեպի բարին ձգտելու: Մեր հայրերից իբրև ամենամեծ ժառանգություն ստացած հավատն առ Աստված, առ Տերը մեր Հիսուս Քրիստոս, դուք, սիրելիներ, և ձեր ծնողները պահպանեցիք ու խնամեցիք ձեր հոգիներում՝ դարձնելով սեր միմյանց հանդեպ, գործ միմյանց համար ու պայծառություն՝ Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցուն:

Փառք Քեզ, Տեր, Փառք Քեզ, հաղագս ամենայնի, Տեր, փառք Քեզ:

Փառք Քեզ, որ առաջնորդեցիր Մեր քայլերը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից, և ականատեսը դարձանք ազգային ու եկեղեցական ծաղկուն կյանքին ու հավատավոր ու ավանդապահ ոգուն մեր ժողովրդի: Եկանք մեր հավատքի նվիրական օրրան ու կենտրոնից, որպեսզի միասին՝ Հայրապետ և ժողովուրդ, մեր սուրբ հայրերի հիշատակով, պատգամով ու ավանդով, մեր միասնական աղոթքով այս Սուրբ եկեղեցու կամարների ներքո վկայենք, որ ազգս հայոց հաստատուն ու անսասան է Աստծո հետ իր ուխտին: Հավատարիմ է իր հայրերի Սուրբ ժառանգությանը՝ միաբանության ուխտով Սուրբ Էջմիածնի: Հավատարիմ է Աստծո Խոսքին և իր քրիստոնեական առաքելությանը, բարու, արդարի, ճշմարտության, խաղաղության, լուսավորության ու առաջընթացի իր դարավոր ձգտումին: Այսօր հուսառատ, նոր օրեր է ապրում Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը, հուսառատ օրեր է ապրում համայն մեր

ժողովուրդը: Բոլոր դժվարություններով հանդերձ՝ օրեցօր շենանում է Հայաստանը, գորանում է Մփյուռքը՝ վերածնունդ ապրող հոգով, վերածնունդ ապրող կյանքով, Տիրոջ՝ «Ես կենդանի եմ, և դուք կենդանի եք լինելու» խոսքի վստահությամբ: Հայաստանի ազատ երկնքի ներքո բարձրանում են խոնարհված եկեղեցիները, կառուցվում են նորերը, դպրոցներում մեր երեխաները ուսանում են պատմությունը մեր Եկեղեցու, Աստծո Խոսքը ավելի ու ավելի լսելի է դառնում սրտերին մեծերի ու փոքրերի, հավատը ամրանում է, հույսը՝ նորոգվում առ Հայրենին և մեր Մայր Եկեղեցին: Ձեզ հետ, սիրելիներ, ուզեցինք կիսել մեր հոգևոր ու ազգային կյանքի այս նոր շունչն ու նրա պարզևած ուրախությունն ու քաջալերությունը, որը միասնաբար պիտի պահպանենք ու առաջ տանենք՝ անվարան հավատով, առ Փրկիչը ապավինությամբ: Աստված է մեր ապավինությունը: Առ Աստված վստահությամբ ու հավատով է, որ մեր հոգին գտնում է գորությունը իրականություն դարձնելու իր դավանած սկզբունքներն ու արժեքները: Արդարև, Աստծո հետ մարդկությունը պիտի գտնի իր նոր կյանքի, խաղաղության ու գործակցության ուղիները, առաջադիմության ընթացքները:

Այս զգացումներով, խաղաղ ու երջանիկ աշխարհի հայցով Մեր այցելության առաջին օրերին առ Աստված Մեր աղոթքը միավորեցինք Նորին Ամենասրբություն Բարդուղիմեոս Ա Տիեզերական Պատրիարքի աղոթքի հետ՝ վկայելով մեր եղբայրությունը ու կարևորելով մեր Եկեղեցիների սերտ համագործակցությունը: Վերստին սիրո ջերմ զգացումով Մեր շնորհակալությունն ենք հայտնում Նորին Ամենասրբությանը՝ հրավերի և Իր հյուրընկալ հարկի տակ ապրած ուրախության համար:

Սիրելի բարեպաշտ, հավատավոր հայորդիք, Հայրապետական Մեր հորդորն ենք բերում, որ դուք գորացյալ պահպանեք ձեր հավատքի կյանքը, նույն նվիրումով ու սիրով շենացնեք ու պայծառացնեք եկեղեցական և ազգային հաստատությունները, որպեսզի ձեր կյանքը զարդարեն նոր բարի արդյունքներ, լուսավորության ու առաջընթացի բարձունքներ, որոնցով Մենք պիտի ուրախանանք ու մխիթարվենք Սուրբ Էջմիածնում և մեր ժողովուրդը՝ ի սփյուռս աշխարհի: Առեք Աստծո սպառազինությունը, հաստատուն կանգնեք, ձեր ոտքերը ամրացրեք խաղաղության Ավետարանի պատրաստությամբ, առեք հավատի վահանը, փրկության սաղավարտն ու հոգու սուսերը, որ է Խոսքն Աստծո, որպեսզի Տիրոջով օրհնյալ լինի մեր կյանքը և մեր ընթացքը և շեն ու պայծառ լինի այսօր ու միշտ Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարքությունը:

Մեր մեկնումից ու բաժանումից առաջ, սիրելի Ամենապատիվ Պատրիարք եղբայր, շնորհակալության Մեր խոսքն ենք բերում Ձեզ, Կրոնական Խորհրդի անդամներին այն ջերմագին ընդունելության համար, որ կազմակերպվեց Մեր այցի այս օրերին: Մեր օրհնությունն ու գնահատանքն ենք բերում Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարքության ուխտապահ հոգևոր դասին, եկեղեցական պատվարժան վարչականներին, դպրաց դասի նվիրյալ երգիչ-երգչուհիներին, ազգային կառույցների ու միությունների, բարեգործական հաստատությունների ծառայասեր պատասխանատուներին ու բարեջան անդամներին, կրթության ու մշակութի շնորհալի գործիչ-

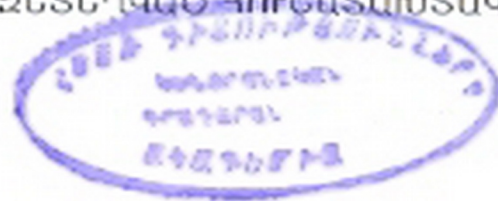

ԱՍՈՐԻՆԵՐԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏԻ ՅԵՏ ԱՍՈՐԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ

Ի ՀԻՇԱՏԱԿ ՎԵՐԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹՅԱՆ՝
ԱՍՈՐԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ ԶԵՏԵՂԱԿԱԾ ՀՈՒՇԱՍԽԱՆՍԱԿԻ ԱՌՋԵՎ

ԿԱՌՈՂԻԿԵ ՀԱՅՈՑ Ս. ԱՍՏԿԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ

ներին, հայ մամուլի ներկայացուցիչներին, ձեզ բոլորիդ, սիրելի հավատավոր ժողովուրդ՝ մեր սուրբ ժառանգությանը, հայրենական արժեքներին հավատարմության համար, Ձեր արի ու անսակարկ նվիրումի համար: Ձեզանով ապրում է փրկության ու վերածննդի հույսով շաղախված վեցդարյա պատմությունը Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարքության: Օրհնում ենք բոլորիդ, որ այստեղ եք, ձեր ընտանիքների անդամներին և մեր ողջ հավատացյալներին՝ եկեղեցասեր ու ազգասեր մեր ժողովրդին:

Սուրբ և անմահ Պատարագի խորհրդով «Միշտ աղոթում ենք ձեզ համար, որպեսզի Աստված ձեզ արժանի դարձնի ձեր կոչմանը, մինչև լրացնի ձեր բոլոր փափագները և հավատի գործերը գործությամբ, որպեսզի փառաբանվի մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի անունը ձեր մեջ, և դուք փառավորվեք նրա մեջ՝ մեր Աստծո և Տեր Հիսուս Քրիստոսի շնորհի համաձայն» (Ա Թեսաղ. Բ 11-12)

Թող շնորհն ու խաղաղությունը մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի լինեն մեզ հետ և բոլորի. Ամեն:

Այնուհետև (Ֆերիգյուղի տիկնանց միության կողմից) հյուրասիրություն կազմակերպվեց եկեղեցուն կից «Նազար Շիրինօղլի» սրահում: Այստեղ Վեհափառ Հայրապետին բարիգալստյան խոսքով դիմեց Ֆերիգյուղի վարժարանի տնօրեն Արփի Մանուկյանը:

Գեղարվեստական հայտագրով հանդես եկավ եկեղեցու երգչախումբը, որի 75-ամյակը լրանում է հաջորդ տարի: Երգչախմբի անդամներից Մեղրակ սարկավագ Դավությանը ասաց, որ այս առիթով իրենք ցանկանում են լինել Ս. Էջմիածնում և Մայր Տաճարում մասնակցել Ս. Պատարագի երգեցողությանը, որին Վեհափառ Հայրապետը սիրով ընդառնեց:

Վերջում Վեհափառ Հայրապետը ներկաներին ասաց, որ այս պահին աղոթքով է հիշում Նազար Շիրինօղլուն, ում անունն է կրում այս սրահը: Նազար Շիրինօղլին հանգուցյալ եղբայրն է Պետրոս Շիրինօղլու:

Ի հիշատակ այս հանդիպման, Վեհափառ Հայրապետը թաղային խորհրդին հանձնեց մի գեղեցիկ խաչ և հայկական մանրանկարչության ավանդներով կատարված մի սրբանկար: Շիշլիի փոխքաղաքապետ Վազգեն Պարբնն էլ քաղաքապետի կողմից Վեհափառ Հայրապետին նվիրեց մի հախճապակյա ափսե: Թաղային խորհրդի կողմից էլ տրվեց Ս. Վարդան Զորավարի քանդակով մի ափսե:

27 հունիսի. Առավոտյան Վեհափառ Հայրապետը այցելեց Ասորիների Եպիսկոպոսապետին և առաջնորդվեց ասորական եկեղեցի, ուր կատարվեց եկեղեցական արարողություն:

Վեհափառ Հայրապետը կարևորեց երկու Եկեղեցիների միջև առկա կապերը՝ մաղթելով, որ դրանք առավել սերտանան ու զորանան: Ասորիների Եպիսկոպոսապետ Յուսուֆ Չեթինն էլ իր ուրախությունը հայտնեց այս հանդիպման համար:

Ի հիշատակ այս հանդիպման, Վեհափառ Հայրապետը Կ. Պոլսի Ասորի Եկեղեցու Առաջնորդին նվիրեց եպիսկոպոսական պանակե, իսկ վերջինս էլ Նորին Սրբությանը՝ արծաթյա մի սկուտեղ:

Այնուհետև ընդունելություն կազմակերպվեց ի պատիվ Վեհափառ Հայրապետի, որից հետո կատարվեց եկեղեցու պատին զետեղված խաչքարի բացումը, որի վրա հայերեն և ասորերեն գրված էր, որ այն կանգնեցվում է ի հիշատակ Հայոց Հայրապետի այցելության:

Կեսօրին Նորին Սրբությունը Տ. Մեսրոպ Պատրիարքի հետ այցելեց հայ Կաթողիկե համայնքի վիճակավոր Տ. Հովհաննես արքեպս. Չոլաքյանին: Հանդիպմանը ներկա էին նաև Մարովիչ Սրբազանը և վիճակավորի փոխանորդ Գերապայծառը, Մխիթարյան միաբանությունից՝ Հ. Հակոբոս վարդապետը:

Կաթողիկե հայոց Ս. Աստվածածին եկեղեցում կատարված արարողությունից հետո կազմակերպվեց ընդունելություն եկեղեցու վերնահարկի ընդունելությունների սրահում: Այստեղ բարիգալստյան ողջույնի խոսքով Վեհափառ Հայրապետին դիմեց Չոլաքյան Գերապայծառը՝ ասելով. «Առաջին անգամն է, որ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցույ Գահակալ մը կը պատուէ մեր Առաջնորդարանը: Ուստի՝ հաճէք ընդունիլ մեր բոլորին երախտիքը եւ անկեղծ շնորհակալութիւնները:

Վեհափառ Տէր,

Կուգաք յարաբերաբար հեռաւոր երկրէ մը՝ սուրբ գրական Արարատի երկրէն, սուրբ քաղաք Էջմիածինէն, կուգաք երկրէ մը, որուն ժողովուրդը, պատմականօրէն, առաջինը եղաւ ընդունելու Քրիստոնէութիւնը որպէս պետական, ազգային կրօնք: Կուգաք, վերջապէս մեր հաւատոյ հասարակաց հօր՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի Աթոռէն, մեզի բերելով Ս. Հայրապետին օրհնութիւնները:

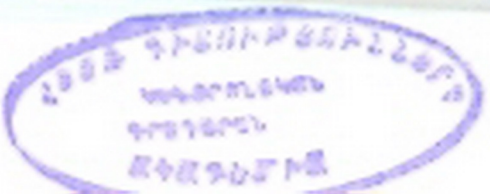
Նոյն ազգի զաւակներն ենք, ունինք նոյն լեզուն, նոյն Աւետարանը, նոյն խորհուրդները, նոյն ծիսակատարութիւնները, նոյն նուիրական աւանդութիւնները, նոյն կոչումը. հայ ժողովուրդին ա՛յս է որ քարոզած է Քրիստոսի նոյն Աւետարանը, որ եղբայրական սիրոյ, արդարութեան ու խաղաղութեան պատգամ մըն է: Այս պահուն այս գեղեցիկ մթնոլորտէն ներշնչուած, բնագոյաբար կը տարուիմ վերյիշելու Սաղմոսերգուին խօսքը. «Ինչքան բարի է, ինչքան քաղցր, եղբայրաբար միասին բնակիլը»:

Պատասխան խոսքում Հայոց Հայրապետը ասաց, որ ուրախ է Կ. Պոլսոյ հայոց Կաթողիկե Եկեղեցի այս այցելության համար, անդրադարձավ Եկեղեցիների գործակցությանը, այս շրջագծում կարևորելով Հովհաննես Պողոս Բ Պապի Հայաստան այցելությունը:

Հանդիպման վերջում հայ Կաթողիկե համայնքի ներկայացուցիչները լուսանկարվեցին Վեհափառ Հայրապետի հետ, իսկ Չոլաքյան Գերապայծառը Նորին Սրբությանը նվիրեց իր գործերը ամփոփող հատորը:

Այս այցելությունից հետո Վեհափառ Հայրապետը առաջնորդվեց Շիշլիի գերեզմանատուն, ինչպես որ նախորդ օրը Ֆերիզյուլի եկեղեցու խորանից ասել էր, որ ցանկանում է աղոթել Շիշլիում գտնվող մեծանուն պատրիարքների դամբարանների առջև:

ՆՏԱՊԱՅԵՆԷ ԽՈՓԷԱՐ Ի ՌԱՏԱՍՈՒՄ ՌԱՅԻՆԱԳԻԳ ՏԱԵՆԷ ԿՈՂՁԻԿԻԶՁԱԼ

Գերեզմանատանը Վեհափառ Հայրապետը աղոթք երկինք վերառաքեց՝ այստեղ ամփոփված մեծանուն պատրիարքների և մշակութային նշանավոր գործիչների շիրիմների առջև:

Վեհափառ Հայրապետը այնուհետև առաջնորդվեց Պալըքլի գերեզմանատուն, ուր ևս իր խոնարհումը բերեց այստեղ ամփոփված հայորդիների շիրիմների առջև և իր աղոթքը վերառաքեց երկինք նրանց հոգիների խաղաղության համար:

Հայոց Հայրապետը այնուհետև այցելեց Պալըքլի գերեզմանատան դիմաց գտնվող հունական վանք:

Կ. Պոլիս Հայրապետական այս այցելության վերջին կայանը Եշիլցյուղի եկեղեցին էր, ուր կատարված արարողությունից հետո տեղի ունեցավ ընդունելություն եկեղեցուն կից սրահում, հավարտ որի Վեհափառ Հայրապետը իր շնորհակալությունը հայտնեց Հայրապետական այս այցելության կազմակերպման համար բարձրորեն գնահատելով պոլսահայության համայնքային-հոգևոր կյանքը:

Նույն օրը Նորին Սրբությունը վերադարձավ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին՝ թե՛ թողնելով և թե՛ տանելով անմոռաց տպավորություններ:

Հայրապետական այս այցելության և Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի թողած ու ստացած տպավորությունների կենդանի արտահայտությունն են «Մարմարա» օրաթերթի հետևյալ տողերը. «Վեհափառ Հայրապետը Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Կաթողիկոս երեկ կես գիշերին իր շքախումբին հետ միատեղ Ս. Էջմիածին վերադարձաւ, փակելով անդրանիկ հովուապետական այցելութեան էջը, որ Պոլսահայ հաւատացեալ ժողովուրդին սրտին ու մտքին մէջ պիտի մնայ անմոռանալի ու ներշնչող: Վեհափառին այցելութիւնը վերանորոգեց մեր հաւատացեալներուն սէրն ու յարգանքը մեր Եկեղեցիին նկատմամբ, առիթ տուաւ որպէսզի ժողովուրդը անգամ մը ևս իր կուրծքը լեցնէ Ս. Էջմիածնի խորհուրդով և կապեր հաստատէ մեր Եկեղեցիին ու մշակոյթին ծառայած մեր մեծանուն պապերուն հետ»:

ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԿԱՎԱԳ ԲԱՂՈՒՄՅԱՆ